

Festivalska biblioteka
JULIJE BALOVIĆ

LIRICA br. 4

DIONISIO DE SARNO SAN GIORGIO
Uspomena iz Perasta (1896.g.)

NVO Međunarodni festival klapa Perast
Perast, jul 2016.

Festivalska biblioteka JULIJE BALOVIĆ

Notna edicija:

LIRICA br. 4

DIONISIO DE SARNO - SAN GIORGIO

Uspomena iz Perasta

Izdavač:

NVO MEĐUNARODNI FESTIVAL KLAPA PERAST
M.Z. PERAST 85336, www.festivalklapaperast.com

Za izdavača:

MILAN KOVAČEVIĆ
Izvršni direktor Festivala

Urednik izdanja

MILAN KOVAČEVIĆ

Autori radova:

Dr ZLATA MARJANOVIĆ, etnomuzikolog, Pančevo
Dr MILOŠ MILOŠEVIĆ, akademik

Lektura i korektura:

TINA BRAIĆ

Notografija:

DANIJELA FILIPOVIĆ

Priprema za štampu:

SLOBODAN POPOVIĆ
Štamparija Perast

Dizajn naslovnice:

RADMILA RADULOVIĆ

Štampa:

»GudCo« d.o.o. Perast

Tiraž I izdanja:

200 primjeraka

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Национална библиотека Црне Горе, Цетиње
ISSN 2336-9442=Lirica
COBISS.CG-ID 22699536

Ovo izdanje štampano je uz finansijsku pomoć

Dionizije de Sarno San Đordo

Riječ izdavača

JUBILEJI - zapis urednika, 26. aprila 2016.

Ovih proljećnih dana za nas u Festivalu sve protiče u znaku ovogodišnjih jubileja i užurbanih priprema da na dostojan način, najbolje što znamo i onoliko koliko možemo, obilježimo svaki od njih. Najznačajnijem - proslavi *10 godina obnove nezavisnosti Crne Gore*, poklonićemo naš raspjevani, puno skromniji ali vrijedan jubilej: *XV Međunarodni festival klapa Perast*.

Jubileji nas često ispune i tugom jer nose sjećanja na prijatelje, saradnike i drage ljude koji više nijesu sa nama. Prije 15 godina, troje članova *Društva prijatelja Perasta* i zaslužnih žitelja ovog baroknog bisera, oduševljeno su podržali zamisao da na pjaci pred *Crkvom Svetoga Nikole* organizuju smotru klapa. Bili su to Stanka Montan (1940-2010), Milja Radulović (1949-2014) i Miro Braić (1947-2015). Stanka Montan, vedra, preduzetna, puna entuzijazma i energije nas je prva napustila. Gđa Milja je sa druge strane bila ona tiha, postojana podrška svakoj dobroj zamisli koju bi umno i kultivisano obrazložila uz zaključak: *to je dobro za Festival, dobro je za Perast!* Prije tačno dvije godine, 30. 4. 2014., na *Veče sjećanja na Stanku i Milju* od njih se oprostio veliki prijatelj Festivala, Janes Vlašić sa klapom *Vela Luka* i pjesmom *Čuvao te dobri Bog*. Naš Miro Braić je bio inicijator, osnivač i dugogodišnji predsjednik U.O. Festivala i to je radio sa urođenim taktom i smirenošću. Uvijek je pomirljivo i strpljivo vodio taj naš festivalski brod uzburkanim morem novih ideja, smjelih i zahtjevnih aktivnosti kojima smo obogaćivali naše programe. Uvijek je težio rješenju a to je već veliki iskorak. Trebalo je spoznati način da se Perastu vrati sjaj, da se uspavani grad oživi. To je bila prije svega velika obaveza prema precima sa kojima Peraštani i Bokelji uopšte imaju poseban odnos i ogroman respekt. Svo troje su Festival – njihovo klapsko čedo, njegovali srcem i radosno dijelili sa nebrojnim zaljubljenicima u Perast i Boku. A mi ovo sjećanje na njih dijelimo sa Vama.

Jednom drugom Bokelju, koji je *Gospi od Škrpjela* zavijestao srce i životno djelo, poštovanje se ukazuje baš danas seminarom i koncertom. Upravo se vraćam sa sjećanja na don Branka Sbutegu, 10 godina nakon njegovog oproštaja sa ovozemaljskim svijetom. Njegovim imenom se naziva program *Don Brankovi dani muzike*, koji su, kao i naš Festival klapa, dio multikulturalnog programa *KotorArt*.

U bezbroju citata koji potvrđuju besmrtnost intelektualca kojega je iznjedrila Boka svim svojim iskonskim vrijednostima, nalazim baš misao o životu i vrednovanju naše zemaljske misije: *Ne mjeri se nečiji život brojem napisanih knjiga, brojem objavljenih diskova,*

osvojenih nagrada, a ponajmanje zarađenim parama, nego zapravo - koliko ostajete utisnuti u one koji ostaju poslije vas.

Festival klapa u Perastu se može pronaći u svakoj riječi ove istine koju je sinoć, na koncertu posvećenom don Branku, izrekao pijanista Ratimir Martinović. Tokom 15 godina: 297 klapa, 3.000 učesnika, 15.000 posjetilaca na trgu pred Crkvom Sv. Nikole, 1 stara, zaboravljena sveska sa 155 notnih zapisa i 1 naučna knjiga tim pjesmama posvećena, 4 Lirice, 50 novih klapskih, 300 bokeljskih, crnogorskih, narodnih i autorskih partitura na našem sajtu... Da, ovi festivalski brojevi su samo govor statistike jer postoji nešto vrijednije, trajnije i značajnije. Pjesnički rečeno: kudeljom vezana za vjekovne običaje, svilenim vezom prepletenu u bogatstvu raznovrsnosti, doneseno jedrima, zapisano nostalgijom mornara i konačno usidreno u Boki - pjesma, tradicija klapskog pjevanja utkana u kulturnu riznicu Crne Gore, da ostane za vjekove poslije nas.

Iza brojeva uvijek stoje ljudi i djela

U Boki su preteče te današnje *klapske* prvo one najstarije, jednoglasne - tradicionalne pjesme iz kola, svadbarske, počasnice, običajne i vjerske, a po onome što imamo zapisano, višeglasno harmonizirano pjevanje u dva, tri i četiri glasa je sasvim ustaljeni način pjevanja tokom 19. v. Pjesme koje objavljuje Dionisio de Sarno - San Giorgio (Dionizije de Sarno San Đorđo) u svojoj knjizi *Uspomena iz Perasta 1896.* (15 narodnih pjesama) ili Ludvik Kuba 1907.g. u svojoj svesci *Pjesme dalmatske iz Boke* (155 notni zapis), u trenutku kada ih zapisuju već su, ko zna od kada, poznate u Boki pjevačima i pjevačicama iz Perasta, Dobrote, Mula, Kotora, Tivta... Obojica slavni zapisivača označavaju ih kao *narodne* - nijesu im bili poznati autori ni stihova ni melodije. Mi smo im jednako zahvalni na ostavljenom muzičkom blagu i upisujemo te nepoznate *narodne autore* uz našeg Tripa Tomasa, Begua, Gregovića, Minju Vučetića... uz one prve kotorske klape, *Deštregove* sa kraja XIX vijeka, predratne *Maće* i *Vampire*, pa do *Bokelja* iz Novoga, *Karampane*, *Bokeljskih mornara*, *Bisernica* i *Incanta* iz Kotora, *Bellezza* i *Jadrana* iz Tivta, *Castel Nuova* iz *Herceg Novoga* ili *Alata* i *Assa voce* iz Podgorice koji danas promovišu klapsku muziku širom Crne Gore i van njenih granica.

Predugačak bi bio cjeloviti spisak svih kojima ostajemo zahvalni što su svojim radom, pohvalom, kritikom i sugestijom, djelom ili izvedenom pjesmom izgrađivali današnji Festival klapa u Perastu. Pomenućemo ipak manji broj naših prijatelja iz klapskog svijeta: dr Nikola Buble je još prošle godine po drugi put zasijedao *Stručnim žirijem Festivala* i prerano, par mjeseci nakon toga iznenada preminuo. Janes Vlašić i njegove klape sa Korčule su sa nama u Perastu od našeg drugog Festivala 2003. godine. Čuvenom pjesniku Jakši Fiamengu, dugogodišnjem *Predsjedniku žirija za najbolji tekst Nove klapske pjesme* ovog marta smo se zahvalili koncertima crnogorskih klapa u Kotoru i Tivtu pjevajući njegove pjesme. Tu su i neki najčuveniji autori i uspješni obrađivači pjesama poput Krešimira Magdića, Jure Šaban Stanića, Maria Katavića, Vinka Didovića, Ane Kodrić-Ivelić, Vicka Dragojevića, Nade Popović iz Kotora, don Dragana Filipovića... Od

korčulanski *Kumpanji* i *Vela Luka*, iz srca Dalmacije *Kambi*, *Šufit*, *Sebeniko*, *Žrnovnica*, *Bunari* iz *Vodica*, *Morbin* sa *Brača*, *Kurenat* sa *Mljeta*, *Bukaleta* iz *Pazina*, *Teranke* iz *Pule*, *Kranjski oktet* iz Slovenije, čuvene *Neverinke*, *Luka* iz *Rijeke*, *Ventula* i *Ardura* iz *Splita*, vjerne nam *Oršulice* iz *Vodica*, *Drača* iz *Mostara*, *Trebižat* i *Signum* iz *Čapljine*, *Constantine* iz *Niša*, *Libero* iz *Leskovca*, *Panon* iz *Novog Sada*, vanredne pjevačice ethno muzike *Korone* iz *Sarajeva*. Zahvalni smo prof. Jasminku Šetki, Umjetničkom direktoru festivala i brojnim prijateljima iz stotine klapa koje smo čuli u Perastu.

Iza brojeva uvijek stoje ljudi, njihove iskre nadahnuća, posvećenost i pregalaštvo da se od zamisli stvori djelo, uz bezbroj prepreka, promišljanja i raznolikih teškoća. No, na kraju puta ipak osmjech ozarenosti, zadovoljsvo novog ostvarenja koje će biti predstavljeno publici stihom, notama i pjesmom. A iza tih naših versa i partitura, otpjevanih u serenadama, počasticama ili veselim škercima, imena i prezimena su autora u beskrajnom nizu, neka koja pominjemo slavna i vrlo zaslužna. Zapisujemo ih, kao i njihove pjesme, da se sačuvaju od zaborava, da se utisnu u sve nas, zahvalne ljubitelje današnje klapske muzike.

Festivalska izdanja

Izdavaštvo Festivala klapa u Perastu

Na naučnom skupu 2012.g. inicirana je ideja o knjizi *Ludvik Kuba: Pjesme dalmatske iz Boke, 1907.g.* koja je promovisana na prošlom XIV Festivalu, 25. juna 2015.g. Knjiga koju potpisuju autori - etnomuzikolozi dr Jakša Primorac iz Zagreba i dr Zlata Marjanović iz Kraljeva, od stručne je javnosti ocijenjena vanrednim doprinosom etnomuzikologiji Crne Gore. Pored naučne vrijednosti knjige, poseban značaj je otkriće Kubinih 155 notnih zapisa iz Boke za koje se u Crnoj Gori uopšte nije znalo! Original sveske se čuva u Hrvatskoj akademiji znanosti i umjetnosti u Zagrebu od 1964. g., a Festival-Perast je prva institucija kojoj je 2012. g. dozvoljeno kritičko objavljivanje ovih notnih zapisa.

LIRICA - Dio Kubinih starih zapisa smo 2013. g. ponudili na obradu poznatim klapskim autorima iz regiona i Crne Gore. U festivalskom izdanju *LIRICA br 1.* objavljujemo 38 savremenih obrada notnih zapisa iz 1907. čime je udahnut novi muzički život tim već zaboravljenim bokeljskim pjesmama. Njih dvadesetak su te godine izvedene na nezaboravnom koncertu *Renesansa bokeljske pjesme.*

LIRICA br. 2 iz 2014. g. sadrži 34 *Nove klapske pjesme* koje su premijerno izvedene na festivalima od 2009-2014. po našem redovnom konkursu na temu *Boka kotorska - more i pomorstvo.* Danas imamo zbirku od već 50 novih pjesama iz istoimene kategorije. Među njima je i pjesma *Slava Perasta* za koju je stihove napisao Božo Vodopija, muziku i obradu Vicko Dragojević iz klape *Kaše* iz Dubrovnika koji su sa njom osvojili sve nagrade XIV Festivala 2015. g. Skupštinskom odlukom Festivala ova pjesma je proglašena *Festivalskom himnom.*

LIRICA br. 3 iz 2015. je posvećena bokeljskim autorima XX v. To je antologijski izbor 39 pjesama Tripa Tomasa, Nikole Gregovića, Iva Begua, Dragana Rakića, Nikole Čučića, Miodraga Vučetića i Božidara Ivaniševića. Većina ovih pjesama je uvrštena u repertoar ne samo domaćih klapa već je posebna draž i zadovoljstvo da ih slušamo u različitim obradama i izvedbama klapa koje nam dolaze izvan Crne Gore.

JUBILARNI CD FESTIVALA. Najbolje izvedbe sa prethodnih festivala ove godine objavljujemo na dvostrukom CD-u sa 36 pjesama. U antologijskom izboru prof. Jasminka Šetke, umjetničkog direktora i Milana Kovačevića, izvršnog direktora Festivala, nalazi se prava reprezentacija pjesama i klapa kao muzički prikaz samog Festivala i njegovih dostignuća u čuvanju kulturne baštine. Tu su upravo te četiri kategorije na kojima se Festival temelji: *Bokeljske pjesme, obrade Kubinih zapisa, Nove klapske pjesme* i posebnost - izbor najboljih pjesama iz Crne Gore i regiona izvedenih na revijalnim koncertima *Zavičajne harmonije - Perast 2014-2015.*

Dionizije De Sarno San-Đorđo u LIRICI br. 4

Dosljedno našoj festivalskoj misiji njegovanja muzičke tradicije klapskog pjevanja, istražujemo najstarije notne zapise na kojima se vremenom razvijalo višeglasno pjevanje kakvo danas poznajemo.

Na Dionizija De Sarno-San Đorđa, kod nas poznatijeg kao kompozitora prve crnogorske opere *Balkanska carica*, po drami - stihovanoj tragediji knjaza Nikole I Petrovića Njegoša, upućuju nas mnogi zapisi i djela ovog Italijana iz plemićke porodice ali prije svega knjižica *USPOMENA IZ PERASTA* u kojoj De Sarno 1896. objavljuje 15 narodnih pjesama koje je priredio za *pjevanje i klavir*.

U *LIRICI br. 4* će čitaoci naći zaista obilje podataka o De Sarnu u radovima dr Miloša Miloševića i etnomuzikologa dr Zlate Marjanović, naše dugogodišnje saradnice koja naučno analizira upravo *Uspomene iz Perasta*. Pokušali smo dakle da zadovoljimo interes današnjih pjevača i pjevačica ali i čitalaca koji su samo ljubitelji klapskog pjevanja, uz to i znatiželjni da saznaju djeliće muzičke istorije Perasta i Boke, dok bi muzički eksperti u ozbiljnoj naučnoj analizi dr Z. Marjanović mogli naći podstreka da dalje istražuju korjene naše muzičke tradicije i na njoj stvaraju nova djela.

Stoga ovdje samo naglasak na onome što nas je već i kao nagovještaj velike muzičke, istorijske i kulturološke vrijednosti privuklo detaljnijem radu i ovoj objavi. Prije svega sama Dionizijeva posveta, koja je sasvim u skladu sa našim festivalskim čuvanjem baštine:

**VRLIM PERAŠTANIMA
DA BI SE OVJEKOVJEČILE NARODNE NJIHOVE
PRAGJEDOVSKJE PJESME
SKUPLJENE I MUZIČKIM ORIGINALNIM NOTAMA
PREDANE
U ZNAK BRACKE LJUBAVI KOJA GA S NJIMA VEŽE
DIONISIJE DE SARNO-SAN GIORGIO
ODAJE I POSVEĆUJE**

Baš kao što su De Sarno i mnogi zapisivači narodnih kazivanja i pjesama, osjećali dug prema stvorenim vrijednostima i odgovornost da ih predaju novim naraštajima, tako se i mi u Festivalu klapa u Perastu u ovim jubilejskim danima, pridružujemo takvoj misiji našim skromnim doprinosom.

Milan Kovačević
Urednik

LIRICA

MILOŠ MILOŠEVIĆ: DIONIZIJE DE SARNO SAN ĐORĐO

Redovi o De Sarnu i njegovoj peraško muzičkoj uspomeni svakako ne bi bili kompletni da se nisu oslanjali na postojeća znalačka i podrobna istraživanja dr Miloša Miloševića. U njima nam ovaj veliki Bokelj pruža životopis Dionizijev, od njegovog ranog detinjstva pa do njegove smrti. Sakupioši značajne dokumente iz svih mesta u kojima je živio i radio, dr Milošević nam pruža iscrpne podatke kojima je moguće sasvim lako i slikovito tumačiti kakav je De Sarno čovek bio (Zlata Marjanović, za Liricu br. 4, priredila je izvode i podnaslove u radu dr M. Miloševića iz 1982.).

Miloš Milošević: Dionizije de Sarno San Đorđo

(Sa naročitim osvrtom na muzičko djelovanje u Kotoru, 1866-1892. godine)¹

U nizu muzičara koji su na razne načine djelovali i ostavljali važnijeg traga u Kotoru XIX v., Dionizije de Sarno San Đorđo (Dionisie de Sarno San Giorgio) je, svakako, jedna od najozbiljnijih ličnosti. On je, tokom svog kotorskog rada krajem prošloga vijeka, kao dirigent i pedagog veoma kvalitetno obnovio stari duvački orkestar iz 1842. god., koji je kritične 1848. god. ušao u dugotrajnu krizu. Odgojio je veći broj muzičara, od kojih su kasnije, oni talentiraniji, svoja znanja prenosili dalje (...)

Pored toga, De Sarno je Kotoru bio dragocjen, jer je preko njega muzički arhiv gradskog duvačkog orkestra naglo obogaćen brojnim novim djelima i dobrim instrumentacijama. Riječ je, naročito, o onim rukopisnim djelima za duvače (...), koji su, najčešće, posebno bili pisani za nivo tada mladog kotorskog orkestra i rado izvođani u novoj kompozitorovoj sredini. Sve je to uticalo da ta djela budu dobro primljena, rado izvađana i omiljena i da tako privlače muzici i najšire slojeve građana. Autorove su preokupacije očigledno išle za tim da, pored popularnih motiva italijanskih opera, slobodno koristi i lokalne napjeve i folklorne motive, najprije iz Boke, pa zatim i iz drugih

¹ Ovi redovi predstavljaju odabrane delove temeljnog naučnog istraživanja života i dela Dionizija de Sarna San Đorđa akademika dr Miloša Miloševića, publikovanih u: Milošević, Miloš. 1982. Dionizije de Sarno San Đorđo (Sa naročitim osvrtom na muzičko djelovanje u Kotoru, 1886-1892. godine). *Muzičke teme i portreti*. Titograd: Crnogorska akademija umjetnosti, 83-131.

Prema jednom izvoru,² De Sarno je prvo namještenje 1882. god. dobio u Trstu. Tamo se bavio novinarstvom (urednik lista »Piccolo«), a u muzičkoj školi maestra Zorzelija vodio je klasu gudača. Ali to, iz nepoznatih razloga, nije dugo trajalo. Nije isključeno da je De Sarno bio zazoran austrijskim vlastima, jer se (po navodima njegove najstarije kćerke) već onda često nalazio u društvu Srba i Slovenaca. (...) Tada počinje jedan period nezaposlenosti, kad je morao da se laća i fizičkih poslova i radi sa manuelnim radnicima.

U to vrijeme se raspisao konkurs za dirigenta u jednom novosagrađenom hotelu u Njujorku. Od 11 evropskih konkurenata izabran je De Sarno. Ali baš onda kad se pripremao za odlazak na tu dužnost, koja bi mu vjerovatno uputila život u sasvim drugom pravcu, prima telegram da je hotel nesrećnim slučajem izgorio.

Neposredno poslije toga De Sarno upoznaje dr Rada Kvekića, advokata iz Kotora i poslanika bečkog parlamenta, inače vrlo aktivnog na polju muzičkog rada u Kotoru, naročito u svojstvu člana, a kasnije doživotnog počasnog predsjednika Srpskog pjevačkog društva »Jedinstvo«. Dr Kvekić uspijeva da angažuje De Sarna za dirigenta duvačkog orkestra kotorske opštine.

U Italiji: studije

(...) De Sarno (je) veoma mlad otpočeo muzičke studije i to klavir sa Negrijem (Benedetto Negri, 1784-1854), a violinu sa Porom (Porro). Kasnije se priključio onoj grupi biranih Napolitanaca koju je vodio najprije Salvatore Papalardo³, a zatim Nikola d' Arijenca⁴, tada profesor Kr. Kolegija sv. Petra iz Majele⁵. Sve nam ovo jasno pokazuje da je De Sarno kod dobrih pedagoga otpočeo muzičke studije u Napulju, a kasnije prešao na konzervatorij u Firencu, koji je tada bio pod upravom Kazamorata⁶. Tu je još, sa već pomenutim direktorom i Mabelinijem⁷, »usavršio instrumentaciju« i završio svoje muzičke studije.

² »Ars et Labor«, anno 63, Musica e Musicisti, Rivista mensile illustrata. Maggio 1908. Direttore Giulio Riccardi, str. 399.

³ S. Papalardo (Salvatore Pappalardo) 1817-1884. god. Studirao u mjestu rođenja (Katanija), ali 1854. god. prelazi u Napulj, gdje najprije postaje kompozitor »da camera« konta od Sirakuze, a zatim profesor kontrapunkta. Komponuje niz opera, kamernu i crkvenu muziku. (Carlo Schmidl, Dizionario universale dei musicisti, II sv., Sonzogno 1938, str. 229.

⁴ N. D' Arijenca (Nicola D'Arienzo, 1842-1915), profesor kompozicije i istorije na Konzervatoriju u Napulju. Osim brojnih scenskih, kamernih i crkvenih djela, napisao je i niz studija iz teorije i istorije muzike. Među njegovim učenicima nalazi se i Leoncavallo. (Schmidl, n. dj., I sv. str. 409.

⁵ »Ars et Labor« ..., n. di. str. 399.

⁶ L. F. Kazamorata (Luigi Fernando Casamorata, 1807-1881), teoretičar, istoričar i kompozitor, osnovao je i bio direktor drugog konzervatorijuma u Firenci (1860-1881), pod nazivom Muzičkog instituta. Schmidl, n. dj. 1, str. 304.

⁷ T. Mabelini (Teodulo Mabellini, 1817-1857), proslavljeni dirigent firentinske filharmonije, organizator

festivala i istaknuti kompozitor. Schmidl, n. dj. II, 1.

U Kotoru: „Građanska muzika” i pedagoški rad

U momentu dolaska De Sarna situacija je u Kotoru, što se tiče duvačkih orkestara, koji nas ovdje prvenstveno interesuju, bila slijedeća. Tada je još uvijek postojala samo jedna »Građanska muzika«, koju je poslije Fiorelijeve smrti (1875) preuzeo kao dirigent Ivan Jedlička — mlađi (1875-83) pa Antun Petrarka (1883-84), Ivan Burati (1884-85) i najzad Ivan Jedlička — stariji (1885-86). Svi ovi muzičari, kratkotrajno na poslu, mahom mlađi i bez dovoljno kvalifikacija, ili u dubokoj starosti, kao Ivan Jedlička — stariji, nisu doprinijeli da se kotorski duvački orkestar dalje razvija.

De Sarno je po dolasku na novu dužnost našao postojeće duvačko tijelo na niskom nivou. Trebalo je osvježavanja iz temelja. Zato je odmah otpočeo sa sistematskim školskim radom, da tako stvori nov podmladak. Primio je 40 mladih učenika od 8 do 14 godina i podijelio ih u dvije radne grupe. To su bila djeca iz svih slojeva: zanatlijska, radnička i činovnička. Prvu polovinu godine De Sarno je radio isključivo teoriju i solfeđo. Prije prelaska na instrumenat tražio je strogi kvalifikacioni ispit, na kome je bilo odbijeno 12 kandidata. Ispit se održao pred De Sarnom kao ispitivačem i komisijom starijih muzičara i predstavnika opštine. Mogli su prisustvovati i roditelji kandidata. Preostali su kandidati drugu polovinu godine prelazili na rad sa instrumentima i na kraju jednogodišnjeg rada mogli da se uklope u tako regenerirano tijelo kotorske Građanske muzike.

Inače tokom cjelokupnog svog sedmogodišnjeg bavljenja u Kotoru, De Sarno je stalno pedagoški djelovao i imao veliki broj učenika. Među njegovim sačuvanim teoretskim rukopisima, o kojima će biti kasnije više riječi, nalazimo jednu važnu bilješku sa neposrednim podacima iz pera samog De Sarna. Govoreći o naklonosti za muziku našeg naroda, on kaže: »Za vreme sedmogodišnjeg mog bavljenja u Kotoru, kao direktor orkestra i Građanske bande... rezultat je što sam dobio okolo 112 učenika, među kojima ima ih priličan broj odličnih«.⁸

(...) Cjelokupan taj znalački i energičan rad doveo je prirodno do uspjeha. Nivo duvačkog orkestra se naglo podigao i tokom sedam godina de Sarnovog boravka u Kotoru, »Građanska muzika« je postajala sve zrelije i ozbiljnije muzičko tijelo. A nastupalo se veoma često. Svake nedjelje na otvorenom prostoru, većinom u bašti kafane »Dojmi« i na svim brojnim državnim praznicima, blagdanima i izletima. (...) U središtu pažnje su bili odlomci iz opera, posebno Verdijeve »Traviate«, a zatim potpuri »Zeleni đavo« (Il diavolo verde), valcer »Kraljičina lepeza« (Il ventaglio della regina), mazurka »Marija« i drugo.

Kako je sačuvana fotografija »Građanske muzike«, koju je 1888. obnovio De Sarno, od interesa je da sačuvamo i imena tadašnjih kotorskih muzičara, zahvaljujući sjećanju Romea Fioreli i Bogomila Jovovića. U I redu (ozgo, s lijeva na desno) stoje: Karlo Veber (činele), Petar Lakonić (tuba), Josip Bagatela (horna, rog), Stevo Marović (trombon),

⁸ Rukopisi De Sarna IV »Istoriska potraživanja o pevanju i muzici kod Srba, str. 3, nap. 1. Istorijski arhiv

Kotor, Opština Kotor (IAK, OK XCIV, 270).

Ferdinand Ronkolin (bubanj), Antun Bracanović (đenis, horna — ines), Oskar Jedlička (helikon), Tripo Dematei (vođa muzike). U II redu: Italiko Delkole (Italico del Colle — bombardina, bariton), Ferdinand Homen (doboš), Viktor Pintučić (Pintucci — đenis, horna in es), Enriko Veber (klarinet), Dionizije de Sarno (dirigent, »učitelj muzike«), Antun Bagatela (klarinet), Josip Talon (bombardina), Ivan Đovaneti (Giovanetti — klarinet), Fazolari (Fasolari — klarinet). U III redu (sjede): Silvio Delkole (Del' Colle — truba), Eugen Delkole (horna), Romeo Fioreli (Fiorelli — truba), Josip Pasauer (Passauer — flauta), Ivan Anterić (bas trombon), Duje Arbanasović (truba), Umberto Đovaneti (klarinet), i Josip (ili Antun) Vinkler (truba). U IV redu (leže): Jovo Marković (truba), Bogomil Jovović (truba), Rudolf Pasauer (Passauer — klarinet) i Roko Kromić (truba).

SNIMAK GRADSKJE MUZIKE U KOTORU SA DIRIGENTOM DE SARNOM 16.10.1898 GODINE

Međutim, sastav kotorskog duvačkog orkestra možemo provjeriti i dopuniti preciznim arhivskim dokumentom. Zahvaljujući pripremanjima orkestra za instalaciju kotorskog biskupa, krajem 1888. god., blagajnik orkestra David Mandel pružio nam je nekoliko dragocjenih podataka i dao popis 25 učesnika »Građanske glazbe«, s kraja 1888. godine. Pitanje zašto ih ima više na sačuvanoj fotografiji (28 članova i dirigent), Mandel razrješava podatkom da su u Kotoru, pored 25 stalnih članova, još postojala petorica, muzičara, koji su nastupali samo o svečanim prilikama. To su bili klarinetisti Rudolf Pasauer i Boroe, zatim basista Petar Laković i braća Bogomil i Ardoje Jovović, prvi trubač a

drugi flautista. Ali, kada uzmemo u obzir i još neke dokumente, u kojima se spominju muzičari, doći ćemo u periodu De Sarnovom do imponantnog broja od 41 osobe, koji su poznavali neki duvački instrument i mogli nastupiti kao izvođači. Ne ulazeći u pitanje zašto se neka od tih lica javljaju na jednom mjestu, a na drugom ne, navešćemo samo ona nova imena, koja se ne nalaze na fotografiji. To su: Antun Petrarka (Petarcarca), Leonid Simonuti (Simonutti) i Franjo Dešković⁹, a po jednom drugom dokumentu, sa nepotpunim imenima, još: Rosi (Rossi), Gridilo (Grigillo), Bagatela III (Bagatella), Cirković, Šnurer (Schnurer), Gagrica (Gagriza), Cijana (Ziana) i Prelesnik.¹⁰

U Kotoru: besplatna muzička škola

(...) Nas zanima, naravno, muzička tematika u novoj organizaciji. Formulacije su veoma ambiciozne i široke, pa se tu otkriva De Sarnova ruka. Tako je cilj Društva studij muzike, u svim manifestacijama, »bilo kao umjetnosti, bilo kao nauke«¹¹ kao i stvaranje jednog duvačkog tijela i gudačkog orkestra.¹² U tom cilju se otvara »besplatna muzička škola za duvače i za orkestarske svirače«. Priloženi Pravilnik te Škole od 20 članova, od posebnog je interesa i pokazuje veoma zrelu i ozbiljnu šemu o organizaciji muzičkog rada.

Uslovi za prijem u Školu su: najmanje 10 godina za duvače, a 8 za gudače, zdrava fizička konstitucija, pismenost, dobro vladanje, disciplinovano pridržavanje Pravilnika i obaveza neprekidnog učestvovanja u muzičkom radu, tokom, najmanje, tri školske godine (čl. 4). Nastava se obavlja najmanje tri puta sedmično, i to sa dvomjesečnim teoretskim tečajem i praktičnim radom na instrumentu u trajanju od oko 4 mjeseca. Teoretska nastava je razredna, a praktična, prema instrumentima, po sekcijama (čl. 7). Ako, poslije ovog teoretskog i praktičnog rada, nastavnik proglasi učenika nesposobnim, ovaj će biti isključen (čl. 13). Na izbor instrumenta utiče sklonost i želja samog djeteta i mišljenje nastavnika, ali i potrebe Društva. Sinovi članova Društva, koji nisu u sastavu jednog ili drugog orkestra, mogu po volji birati instrumente (čl. 8). Prema napredovanju učenika, nastavnik će odlučiti kada da ga uklopi u neko od dva muzička tijela. Tokom prve godine sviranja, đak nema pravo na bilo kakvu novčanu naknadu, a tek se poslije protekle jedne godine može, prema pokazanom vladanju i mišljenju dirigenta, — postati muzičar III klase (čl. 11). Za muzičara II klase neophodne su dvije godine sviranja sa stečenim pohvalama, uz stalno pohađanje škole (čl. 12). Muzičara I klase ne može biti više od 7, a onih II klase ne više od 10. Krajem godine održaće se završni ispit učenika pred upravom Društva, predstavnikom opštine i inspektorima. Ispitu mogu prisustvovati i svi članovi Društva. Zaslužni učenici će dobiti nagrade, posebna pismena priznanja i pohvale (čl. 14).

⁹ IAK, OK LXXXVII, 159a/21.

¹⁰ IAK, OK XCIV, 270. IAK, OK LXXXVIII, 169/2.

¹¹ »... sia come arte che come scienza...« čl. 3.

¹² »®Banda ed Orchestra Cittadina, čl. 3.

Dirigent (»Maestro«), koga plaća Opština, imao je fiksne dužnosti. Najvažnije su da besplatno podučava učenike Društva i održava probe sa duvačkim i gudačkim orkestrom, tako da ovi mogu nastupati. Isto tako je obavezan da daje časove pjevanja i klavira djeci redovnih članova, samo su to bili plaćeni časovi. Ti đaci će za razrednu nastavu plaćati po 2 fiorina mjesečno, a za individualnu u stanu, po 5 fiorina mjesečno.

(...) Na kraju spomenimo da je Društvo bilo posebno proklamovalo načelo punog poštovanja vjerskih i političkih uvjerenja svojih članova i obavezu da nikako neće djelovati protiv njih (čl. 2). Tako se, osim državnih blagdana, posjeta istaknutih ličnosti i počasti predsjedniku Opštine,¹³ besplatno nastupalo i na vjerskim praznicima obje crkve.¹⁴

(...) Tokom 1888. god. De Sarno je uveo još jednu značajnu novinu. On, naime, nije samo slao Opštini formalno obavještenje da će orkestar održati koncert, nego je prilagao i čitav program javnog nastupa. Zahvaljujući tome, imamo mogućnosti da se osvrnemo i na sadržajnu stranu njegovog muzičkog djelovanja.

Javni koncerti su redovito u programu imali po šest tačaka. Počinjalo se i završavalo nekim maršem, koji poneki put i nema neko posebno ime, a ponekad se navodi i autor i naziv. Tako se više puta navodi De Sarnov »Stefanović marš«,¹⁵ ili opet njegov marš posvećen Građanskoj glazbi (»Banda cittadina«) sa narodnim motivima,¹⁶ ili »Marš Kronprinz Rudolf«. Druga i četvrta tačka programa su umjetnički najozbiljniji dio koncerta, obično transkripcije uvertira, ili fragmenata iz neke opere ili operete poznatih kompozitora, kao Rosinija (Rossini), Ofenbaha (Offenbach), Štrausa (Strauss), Zajca, Adama, Belinija (Bellini), Donicetija (Donizetti) i dr. Treća i peta tačka koncerta su opet neki vedri plesni motivi, naročito valcer, polka ili mazurka raznih autora, kao Mileker (MŠbskeg), Cikler (Zicler), Planket (Planquette), Riči (Ricci), De linger (Dellinger), De Sarno, Jedlička i dr.

Sarno i Bokelji

Građanstvo, a naročito sami muzičari, bili su potpuno svjesni značaja De Sarnova rada i on je bio veoma omiljen. Dokaz za te simpatije su poštovanje i počasti kojima su ga obasuli kada se, poslije četrdesetak godina, opet povratio u Boku. Tom prilikom je 9. VI 1935. priređen koncert, posvećen isključivo djelima De Sarna. Lokalni list »Glas Boke« ovako komentira koncert: »Koncerat pod upravom gospodina Svetozara Miloševića uspio je vanredno. Pred velikim brojem pažljivih slušalaca Građanska je muzika odlično izvela program sastavljen mahom iz onih djela za koja je g. De Sarno crpio motive iz crnogorskoprimorskog muzičkog folklora. Sijedi, otmeni g. De Sarno, koji je prisustvovao okružen članovima uprave Građanske muzike i svojim bivšim učenicima, bio je predmet osobite pažnje«.

¹³ O imendanu i rođendanu.

¹⁴ Katolički: Tijelovo, Veliki Petak, pravoslavno: Bogojavljenje. Besplat

¹⁵ «IAK, OK XCIV, 347. « IAK, OK XC111, 527 i XCIV, 249.

¹⁶ OK XCIV, 175 I 249.

Godinu dana kasnije, 1936. godine, slavila se pedesetogodišnjica De Sarnova muzičkog rada, pa je kotorski duvački orkestar opet učestvovao na proslavi i banketu u Perastu, a u Kotoru je 18. oktobra održan posebni koncert. Na njemu se spominje i marš »Pedesetogodišnjica«, koji je sam svečar tom prilikom prigodno komponovao.¹⁷

Razlog De Sarnove omiljenosti bila je, pored strogosti i upornosti u radu, njegova izrazito vedra, optimistička i gostoljubiva priroda. Njegovi poznanici potvrđuju da je u društvu bio pun humora i anegdota, ali i veliki ljubitelj napolitanskih specijaliteta. Poznate južnotalijanske »paštešute« i makaronada, nije se mogao odreći ni kada su to u starosti ljekari zahtijevali. Volio je poeziju, pa su i sačuvani neki njegovi stihovi na italijanskom o starosti,¹⁸ o svojoj ženi¹⁹ i doživljaju vjere.²⁰ U kući u Perastu imao je harmonijum i violinu, a o podne bi običavao svirati Gunoovu »Ave Maria«. Inače naš jezik je poznavao dobro, ali je akcenatski zanosio na italijanski.

Sarnov ljubavni roman

Odmah prve godine po dolasku u Kotor, na početku muzičkog djelovanja, počeo je i De Sarnov lični ljubavni roman koji će ga još uže i trajnije vezati sa Bokom, a naročito sa Perastom. Dolazak novog dirigenta u Kotor izazvao je i naročiti interes dama koje su se šetale za vrijeme uobičajene »Platzmusik«. Tada se prvi put vidio sa svojom kasnijom ženom Idom Krilović iz Perasta.²¹ Sticaj okolnosti je htio da je Krilovićima trebalo štimati klavir, na kome je baš Ida svirala. Pozvan je De Sarno, koji je pristao da obavi taj posao, vjerovatno, jedino zbog Ide. Zaista poslije tog drugog susreta bilo je sve među njima dogovoreno, ali se opro nevjestin otac. On je bio nepovjerljiv prema muzičaru »iz bijelog svijeta«, iako je ovaj na manšetama i posuđu imao plemićki grb. Ali s jedne strane podaci koje je dobio iz Napulja, a s druge upornost Idina privolili su ga da pristane na brak, koji je sklopljen 20. X 1886.

¹⁷ Una gita di piacere — polka, Stare uspomene iz Dubrovnika — kadrila, Engel — lied, pjesma, Sarno — marš, Le bellezze dell' amore — mazurka, Orfeo — kadrila, Verginia kadrila, Rulat. ⁸³ »Glas Boke« od 24. X 1936.

¹⁸ Come la rosa perde il suo profumo Col trascorrer de l'ore, cosi tutti Vediamo a poco a poco andare in fumo Le belle illusioni, i dolci frutti Dell' eta verde, e avvicinarsi il giorno De la partenza che non ha ritorno.

¹⁹ Così il Buon Dio volle che la mia Famiglia fosse di lingua e di Fede Non omogenea; ma pero non rìa, Perche su tutti un angelo ci diede Cui demmo il nome della nonna: Ida, E nella quale ogni virtii si annida.

²⁰ Vivere senza Fede a cosa giova? Vivon cosi anche, cavalli e i cani. Sol ne la Fede l' ideal si trova, Sol ne la Fede si e dal mal lontani. Vivere onestamente per chi ha Fede £ la piu ovvia cosa che si crede.

²¹ Kapetan Lojda Petar Krilović, otac Idin, u stvari je samo usvojenik porodice Krilović (jedne od 12 najuglednijih peraških »casada«.) On je, inače, po rođenju Kokoljić, potomak porodice baroknog slikara Tripa Kokolje.

Brak je 1936. doživio pedesetogodišnjicu,²² koja je isto muzički obilježena. Tom prilikom učenik De Sarnov, tada dirigent Građanske muzike, Erminio Bagatela izveo je u Perastu koncert pred kućom bivšeg dirigenta, a uprava mu je osim cvijeća poklonila i sliku duvačkog orkestra iz 1888. godine.

U Beogradu i ponovo natrag, u Boku

Odlazak De Sarna iz Kotora za Beograd, bio je(...) u prvom redu povezan teškim finansijskim stanjem kotorske opštine, ali, vjerovatno, i tadašnjim političkim prilikama. (...) U maju 1893. polagao je u Beogradu nostrifikacioni ispit, a 30. V 1893. postavljen je za učitelja III klase u II beogradsku gimnaziju sa godišnjom platom od 1.500 dinara.²³ Samo, to je veoma kratko trajalo i de Sarno počinje da se živo bavi konzularnim radom.²⁴ Već od avgusta 1894. postavljen je za sekretara tumača Legacije Kraljevine Italije u Beogradu. U stvari on samostalno vodi čitav posao po odlasku konta Ranuci Senjia, a do dolaska duke Avarna. U svom plodnom diplomatskom radu u Beogradu, naročito na posredovanju između Srbije i Italije, De Sarno je dobijao visoka priznanja i odlikovanja (italijanska, španska, rumunska, papinska, srpska i crnogorska). Za svoje muzičko djelovanje posebno je bio odlikovan kad je objavio »Balkansku caricu« 1896. godine (Sv. Sava III stepena), peraške pjesme (Takovski krst V stepena) i Crnogorsku himnu (Danilov orden IV stepena). Zanimljivo je, osim toga, da je De Sarno predložio i sudjelovao u sklapanju konkordata između Sv. Stolice i Srbije, da se naročito zalagao za trgovačke odnose između Italije i Srbije, i da je 1895. bio direktor jedne italijanske škole u Beogradu (mahom djeca trgovaca, kamenorezaca, radnika i preduzimača). U vezi sa tim radom De Sarno je na italijanskom izdao monografiju »Italijani u Srbiji«, na osnovu čega je napisano djelo »Italijani u Srbiji od V vijeka do 1911. godine«. Ali do tih radova nismo mogli doći. (...) Na povratak De Sarna u Boku (Perast), izgleda da je najviše uticala činjenica što nije uspio, i pored dugogodišnje konzularne službe, da dobije penziju od Italije, nego samo otpremninu. Tada je najprije počeo zidati vilu na Neimaru u Beogradu, a zatim se odlučio da imanje proda i od 1932. konačno pređe u Perast, gdje je umro od srčane bolesti. Toga dana, 16. X 1937., kotorski duvački orkestar učestvovao je na sahrani svog starog dirigenta.

²² De Sarno je u braku imao šestoro djece. Od njih su se dvije kćerke kraće vrijeme bavile umjetnošću. Sofija, udata Švarc, završila je Muzičku školu »Mokranjac«, odsjek pjevanja (sopran), a Nela, udata Vukadinović, baletsku školu. Studirala je kod Fromanove u Beogradu i Preobraženske u Parizu i sa uspjehom nastupala kraće vrijeme u beogradskom baletu.

²³ Isto, br. 7280.

²⁴ Ipak De Sarno nije u Beogradu napustio ni muzički rad sa privatnim đacima i sa horom (Nekrolog »Politike« br. 10558 od 16. X 1937.).

Publikacije i kompozicije (izbor)

1) (...) Najobimnije štampano De Sarnovo djelo je »drama u tri radnje« »Balkanska carica«,²⁵ objavljeno u Trstu, bez oznake godine izdanja, ali najvjerovatnije krajem 1891. godine. Prema terminologiji upotrebjenoj na naslovnoj stranici, izgledalo bi da se radi o preradi jedne već kompletno napisane opere, ili kako to u originalu poslije naslova stoji: »Izdanje udešeno za pjevanje i glasovir«. Tačno je da je razne stavove iz te opere, De Sarno i na druge načine prerađivao i izvodio, kao npr. sa duvačkim orkestrom.²⁶

Međutim, sigurno je da se u punom operskom ruhu »Balkanska carica« nije nikada izvodila, iako ima vijesti da je opera nuđena Beču i Beogradu, ali do izvođenja nije došlo.²⁷ Svakako, kompletna partitura za soliste, horove i orkestar i pravi operski libreto nije nigdje sačuvan.

2) (...) »Gorde«, druga opera De Sarnova, izgubljena je u rukopisu. Sačuvano je samo nekoliko tema, kojima je autor dao naslov »Sjećanja iz opere Gorde«,²⁸ ali na italijanskom jeziku, i na rukopisu napisao jednu bilješku o nestanku. Prema njoj mi saznajemo da je opera napisana 1892. dakle baš posljednje godine kotorskog perioda. Po preseljenju u Beograd nalazila se u biblioteci autorovoj (Krunska 15), odakle je u I svjetskom ratu odnesena zajedno sa drugim opljačkanim stvarima. Ipak, na osnovu malobrojnih sačuvanih bilježaka, de Sarno je 1. oktobra 1921. mogao dovršiti ta »Sjećanja«.²⁹

²⁵ »Balkanska Carica«, drama u tri radnje Nikole I knjaza Crnogorskog itd. Uglazbio Dionizije de Sarno san Đorđo. Izdanje udešeno za pjevanje i glasovir. Edition Carlo Schmidl et Comp. Trieste. Nacrtao Ivan Rendić. — Taj Rendićev crtež, kao podloga prve naslovne stranice, predstavlja pejzaž šumske padine kod jezera, sa crkvenim zvonikom u dnu. U središtu crteža je Crnogorka u nošnji u poletu, a na travi je džeferdar, kubura, gusle i frula. Na drugoj naslovnoj strani (bez crteža), pored ponovljenog naslovnog teksta, navode se, uz Trst, još i Bologna, Agram (Zagreb) i Petersburg (Petrograd). Dodata je i cijena od 6 forinti, dinara 15 i oznaka o pridržanim pravima izdanja, na francuskom. Ukupno je 234 strane, formata 29x20 cm.

²⁶ Vidjeti popis kompozicija: »Razni komadi za duvački orkestar u rukopisu«, pod br. 9.

²⁷ Po kazivanju kćerke De Sarna, govorilo se da je opera prikazivana u Beču, ali to nije tačno. Prof. L. Šaban je konsultovao nedavno štampani »Opernlexikon« u IX tomova od F. Stiegera (izdanje H. Schneider, Tutzing 1975-81), koji De Sarna ne spominje, iako su uzeti u obzir svi dostupni izvori (novine, plakati, zapisi, biografije itd.). — Prema istom porodičnom izvoru, u Beogradu je zamjereno da je djelo predugačko, a autor nije prihvatio skraćivanje.

²⁸ Vidi u popisu kompozicija pod br. 22 »Razni komadi za duvački orkestar u rukopisu«.

²⁹ »No njegova kćerka Gracijela pri povlačenju uzela je sa sobom nekoliko pribilježaka iz ove opere, koje su sada starom kompozitoru dobro došle da ih obnovi... De Sarno je sastavio od pribilježaka jednu partituru za klavir, te je zamolio svoga učenika, našeg poznatog učitelja muzike g. E. Bagatelu, da ovu partituru instrumentira za glazbu.« »Glas Boke«, 8. VI 1935.

USPOMENA IZ PERASTA

NARODNE PJESME ZA PJEVANJE I KLAVIR

SASTAVIO

DIONISIJE DE SARNO-SAN GIORGIO.

NAGRADILA

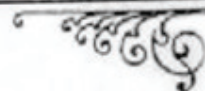
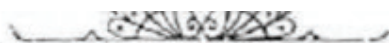
KRALJEVSKA SRPSKA AKADEMIJA NAUKA.

IZDANJE

D. M. GJORIĆA U BEOGRADU

1896.

VRLIM PERAŠTANIMA

DA BI SE OVJEKOVJEČILE NARODNE NJIHOVE

PRAGJEDOVSKJE PJESME

SKUPLJENE I MUZIČKIM ORIGINALNIM NOTAMA

PREDANE

U ZNAK BRACKE LJUBAVI KOJA GA S NJIMA VEŽE

DIONISIJE DE SARNO-SAN GIORGIO

ODAJE I POSVEĆUJE.

Ova je zbirka sastavljena u sasvim kratko vrijeme, a u samoj svrhi da ostavim jednu malu uspomenu moje odanosti čestitome Mjestu, kojim se ponosim, kao drugom svojom otadžbinom. Ovim ne zahtijevam da mi se prizna ma kakva osobita zasluga. Pjesme ovdje iznesene ili su originalno peraške ili su odavno u Perast unesene, te usvojene kao narodne. Istorisko-muzičkog potraživanja u toj cijelji obavio nijesam, najviše zbog kratkoće vremena: a oslonio sam se na svjedodžbu uglednih mjesnih Lica; te ako što više ne mogah izraditi, zaslužujem li za to ukora? Ne tražim pohvale; naj sretniji bih bio, kad bi Peraštani povoljno primili ovaj bracki prinos. Živjeli!

Sarno.

Zlata Marjanović

Peraški poj po Dioniziju de Sarnu San Đorđu: uspomena i zadužbina

Muzička tradicija bilo kog područja zauzima posebno mesto u vremenu i prostoru. To je utemeljena kategorija, isprepletena i neodvojivo povezana sa životima onih koji je neguju ili koji je makar čuvaju u sećanju. Ona je još i pokazatelj dublje, naslagama vremena obavijene suštine baštinka, koji su je u svom zavičaju stvorili i oblikovali. Najčešće se ta tradicija u našim krajevima prenosi veoma krhkim i delikatnim usmenim predanjem, koje može, a i ne mora da bude utisnuto u narednu generaciju.

Otuda ovi redovi ne bi postojali, da nije bilo Peraštanina po srcu, a Napolitanca rodom, Dionizija de Sarna San Đorđa (Dionisio de Sarno San Giorgio, 1856–1937)¹. Publikovanjem zbirke tradicionalnih pesama *Uspomena iz Perasta* 1896. godine, on deo tradicije ovog grada materijalizuje omogućivši tim pesmama postojanje umesto zaborava.² Uz izuzetak jednog notnog zapisa Franje Kuhača iz 1869. godine³ i više od četrdeset notnih zapisa Ludvika Kube iz 1907. godine, ostaće najverovatnije i dalje zagonetka čijom premisli, sudbinom ili slučajem, muzička tradicija Perasta nije sistematičnije i detaljnije istraživana pre i posle De Sarna,⁴ onda kada to jesu mnoga bokeljska mesta.⁵ Tako je veoma bitno naglasiti da se prema raspoloživim izvorima, kao prvi poznati autor publikovane zbirke notnih zapisa tradicionalnih pesma iz Perasta, u istoriju „upisuje“ upravo Dionizije de Sarno San Đorđo.

Ne samo zbog pukog postojanja, već i kao izvornik mnoštva muzičkih podataka koje sadrži, spomenuta zbirka je mnogostuko dragocena. Iako je u njoj De Sarno objavio tek petnaest pesama i iako je veoma štedljiv na rečima u svom uvodu, čini se da sve ono što nam time namenjuje svedoči o njegovim peraškim savremenikima, o njihovom malo poznatom tradicionalnom pevanju i prilikama kada to čine, i najzad - svedoči o njemu samom. Otuda se ova zbirka ne može mimoći u bilo kojem ozbiljnijem razmatranju peraške muzičke tradicije.

Već svojim naslovom – *Uspomena iz Perasta* – De Sarno jasno preodačava da zbirka nastaje iz ljubavi prema ovom znamenitom bokeljskom gradiću. U svojim opsežnim istraživanjima, akademik dr Miloš Milošević dokumentuje da je De Sarno bio dobre, vesele, otvorene naravi i da je veoma voleo bokeški deo svog života.⁶ Tu razigranu ljubav on ispoljava onako kako najbolje i jedino ume - zapisujući peraško tradicionalno pevanje. Ljubav prema Perastu i Peraštanima, ona „bracka“, kako sam u podnaslovu zbirke veli, ne samo da ga veže, već ga i pokreće da zapisima pesama evocira ono vreme koje provodi u Perastu, a onda i nesebično sa drugima (ne samo Peraštanima i Bokeljima) podeli to svoje iskustvo.⁷ I to je, moguće, razlog zbog kojeg De Sarno svoju zbirku naslovljava –

uspomenom, pružajući nam njome uvid ne samo u pevanje, već i u delove života kada se meštani tradicionalno okupljaju radi muziciranja. Prema nekim pesmama koje zna i koje odabira za publikaciju, čini se da i on učestvuje na ovim skupovima postavši tako i sam deo peraških pevanih uspomena. Postoji mogućnost da su prikupljene i odabrane pesme ogledalo njegove duše, čije nijanse tumačene notama otkrivaju da prikupljač u Perastu nalazi bolji i lepši zavičaj od onog napolitanskog, datog mu rođenjem.

Navedeno se može potvrditi i iz De Sarnovog uvodnog obraćanja svima onima kojima će peraške pesme biti zanimljive. Na tom mestu je on veoma kratak i jezgrovit: u jednoj rečenici otkriva svoje dublje i najverovatnije dugogodišnje zanimanje za muzičku tradiciju uopšte, kao i razumevanje njenih bitnih osobina. Stoga se poziva na važnost „istorisko-muzičkog potraživanja“ kojim bi detaljno rasvetlio tamošnje narodno pevanje, ali koje nažalost, kako sam ističe „u toj cijelji obavio nijesam, najviše zbog kratkoće vremena“, jer svoju zbirku sastavlja „u sasvim kratko vrijeme“.

De Sarno peraške pesme svoje zbirke smatra starim, one su za njega „prađedovske“. To jeste pomalo nepopularna odrednica u nauci ako za nju nema adekvatne potvrde (koju on svojim uvodnim tekstom ne daje). Međutim, s aspekta perioda u kojem De Sarno živi, analiza pesama iz njegove zbirke ukazuje da se mnoge od njih mogu smatrati starijim slojem tradicije. Takvu konstataciju nagoveštavaju i sami Peraštani, oni koje De Sarno veoma poštuje, pa stoga u svom kratkom uvodu jednu rečenicu posvećuje i njima. Prilikom beleženja pesama, on se oslanja „na svjedodžbu uglednih mjesnih Lica“, ⁸ možda baš onih čiji su „prađedovi“, odnosno preci, u srednjem veku jedini „imali pravo da razviju zastavu sv. Marka da kroz Boku prate providnika do Kotora“ ili oni koje je istorija zabeležila kao junake, vojskovođe, pomorce, graditelje brodova, nekada i kao vitezove sv. Marka a nešto kasnije austro-ugarske konzule, pisce, slikare, naučnike, teologe itd.⁹

Perast krajem 17. veka, Koroneli¹⁰

geografskoj rasprostranjenosti nastao ili je primenjivan u tradiciji drugih područja (u počasnicama, pr. 4; Oj, vesela veselice, pr. 5; Prem gizdava bisernice kruna svijeh vila, pr. 10) ili neke poetske tekstove nastale u drugom kraju menjaju dajući im lokalna obeležja a pevajući ih pomoću melodija (melodijskih modela) konstatovanih i u drugim područjima (Da sam mlada studena vodica, pr. 2).

Pesmama druge grupe, Peraštani upravo potvrđuju da nisu imitatori tradicije drugih krajeva, već da su kreativni, a svome nasleđu posvećeni. Nove sadržaje prihvataju, te ih istovremeno „lokalno boje“ i praktikuju. Otuda se De Sarnova odrednica „originalne p e r a š k e“ pesme može tako i shvatiti: bez obzira na evidentna prožimanja sa tradicijom šireg područja, upravo ih „intervencija“ Peraštana čini posebnim, peraškim.

Ta „peraška originalnost“ je zapravo bila najvažnija „vodilja“ u analizi De Sarnove zbirke, te će se u daljem tumačenju dati akcenat na pesme koje se s različitih aspekata ističu upravo svojom posebnosti. To su počasnice, svadbeno i đurđevdansko pevanje, ljubavno pevanje tokom Fašinade i pevanje po uzoru na bugaštice. Potom će svaka pesma iz De Sarnove zbirke, po njegovom redosledu, biti poput svojevrsnog porodičnog portreta „uokvirena“ originalnim starim notnim zapisom i njegovim modernim kompjuterskim prepisom, a takođe će neke njene osobine biti pojašnjenje.

Pevanje počasnica

De Sarnova zbirka je naročito bitna zbog notnih zapisa počasnica (pr. 3 i 4), odnosno pesama koje se u narodu i literaturi označavaju još i kao počasnice, *napitnice*¹⁶ i *pirnice*¹⁷. U daljem tekstu će ove pesme biti navođene kao počasnice, pre svega jer ih pod tim nazivom navodi i De Sarno. Prema postojećim proučavanjima, posebno onim koje nam pruža Jakša Primorac, ovo je forma narodnog izražavanja konstatovana u dostupnim izvorima na području Boke Kotorske i južne Dalmacije od 16. veka.¹⁸

Zapisima poetskih tekstova počasnica De Sarno nam otkriva da je deo peraške tradicije potekao iz verovanja u magičnost obreda, kako bi bile ispunjene određene narodne želje i molbe.¹⁹ O tome svedoči podatak da je ovim posebnim pesmama u prošlosti „mesto“ izvođenja bilo tačno određeno – tokom svečanog ručka ponajpre u okviru svadbene svečanosti (u jednom od najznačajnijih delova svadbe, kada je mlada već dovedena u novi dom), kao i tokom proslave krsnog imena. Počasnice su, zatim, namenjene najviđenijim i najvažnijim učesnicima – prvenstveno svatovima, kojima se utvrđenom poetskotekstualnom formom nazdravlja, odnosno, kako i sam naziv sugeriše, oni se počasnicama „časte“.²⁰ To se čini na naročit način, isticanjem važnosti svakog svata. Prema starim verovanjima, u opisanim trenucima, pa i dok se peva, svaki od svatova poprima status božanstava.²¹ Jedan od principa obrednog nasleđa jeste i ispevanje novih poetskih tekstova počasnica (ili njihovih delova), koje umešnji meštani smišljaju prema trenutnoj prilici, nadahnuću i osobenostima okupljenih zvanica.²²

Perast je jedan od gradova koje tokom 19. veka naročito odlikuje izvođenje počasnica, ali ne samo u opisanim običajima, već i na *pirovima mladomisnika*. Reč je mladim

Peraštanima, koje su meštani jednostavno nazivali *Mladići*, zaduženim za svaku svečanost (crkvenu i svetovnu) svoga grada. Njihovi su skupovi održavani više puta u toku jedne godine, a posebno na *Poklade*.²³ Podaci iz literature nam svedoče i da se u De Sarnovo doba, krajem 19. veka peraške počasnice sve ređe izvode i da se njihovo izvođenje svodi na manja porodična okupljanja.²⁴ Stoga nas De Sarno „časti“ svojim notnim zapisima, u kojima se upravo nalaze poetski tekstovi počasnica otkriveni i u tradiciji drugih krajeva (pr. 1, 3, 4), ali i oni koji ukazuju na mogućnost da su najverovatnije ispevali sami Peraštani (pr. 11).

*Peraški orkestar, karnevalske svečanosti, 1915. godine
(vlasnik fotografije MGP, Vukasović 2014: 268).*

Pored navedenih osobina počasnica (prilika kada se izvode i osobina njihovih poetskih tekstova) i melodijske osobine ovih pesama tradiciju Perasta priključuju jednom širem području, istovremeno i muziciranju karakterističnog za stariji sloj bokeljskog stanovništva u čijem se okrilju opisano muziciranje razvijalo ravnopravno a ne kao puka imitacija. Po osobinama melodija tek De Sarnova zbirka doseže veliki značaj, jer njegovi notni zapisi omogućavaju sagledavanje tonskih osnova peraške tradicije. Tako Peraštani svoje počasnice zasnivaju ne na nekoj lestivci po tzv. zapadnoevropskoj muzici, već na tonskom nizu. Iako ovaj niz implicuje na vezu sa prvim tetrakordom molskog tonaliteta, prvenstveno jer je u kadencionim odsecima melostrofa udaljenost između hipofinalisa (tzv. vođice) i finalisa²⁵ za polustepen, ovaj tonski niz opsega kvinte (u većini počasnica čak i kvarte) ukazuje da su Peraštani krajem 19. veka,²⁶ kao i Bokelji iz drugih mesta (a i primorci iz drugih krajeva), zasnivali svoje melodije na načelima tradicije starijeg sloja:²⁷

*Perast – 1890.*³⁷

Svadbena i đurđevdanska pevanje

Upotreba melodijskih modela primetna je i u pesmama kojima Peraštani krajem 19. veka obeležavaju svoje svadbene i đurđevdanske običaje.³⁸ Za razliku od osobina modela broj 1 i 2, u navedenim pesmama je konstatovan i melodijski model broj 3 koji se priklanja urbanom stilu: zasnovan je na tonalitetu tzv. zapadnoevropske muzike, melodijska linija je široka, često se u harmonskom smislu temeljeći na trima osnovnim funkcijama tonaliteta (T, S, D).

Melodijski model broj 3 se javlja u dostupnim izvorima dvojako:

- u celosti, po De Sarnu, uz poetski tekst pesme *Uzrasla je u Novi naranča* (pr. 2), upravo onako kako su krajem 19. veka u Dubrovniku pevani i drugačiji tekstovi³⁹ i
- u delovima, jer je reč o modelu čija je forma dvodelna. Navedeno jasno primećuje i De Sarno, pa tako prvi deo pesme *Uzrasla je u Novi naranča* (pr. 2) označava Moderato tempom (taktovi 1–12), a drugi Allegro tempom (taktovi 13–20). Tako je u dostupnim izvorima primetno da su navedeni delovi i u Perastu i u drugim područjima primenjivani zasebno. U prilog tome možda najbolje ide zapis Ludvika Kube, koji dve decenije nakon De Sarna u Perastu beleži isti poetski tekst (*Uzrasla je ...*), izveden kao dve pesme koje su iako ih vezuje isti poetski tekst zasebno izvođene.⁴⁰ Slēdeći De Sarnov način razmišljanja, ovi delovi melodijskog modela, zbog toga što i sami imaju tu funkciju, mogu se označiti kao *Moderato* i kao *Allegro* melodijski modeli:

- a) Prema dostupnim izvorima, osim u Perastu, Moderato model broj 3 je pronađen i u Dobroti (prema pevanju Pave Radimiri)⁴¹, svedočeći o osobenosti starijeg sloja

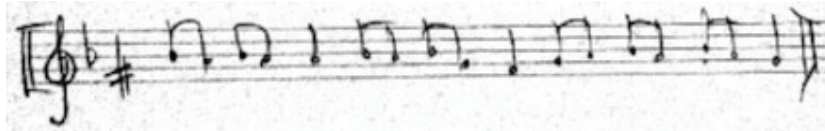

I – pr. 3, 11

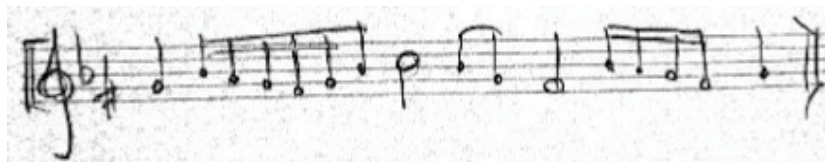
II – pr. 4

Da su počasnice deo muziciranja starjeg sloja svedoči i činjenica da ih Peraštani izvode služeći se određenim melodijskim modelima (poteklim u vremenima kada je verovano u učinkovitost obreda).²⁸ De Sarno možda to i sam naslućuje jer oseća potrebu da naglasi sledeće: jednakom melodijom pjeva se i dosta drugih peraških počasnica (De Sarno 1869: strana 9).²⁹ Prema njegovoh zbirci, reč je zapravo o dva melodijska modela:³⁰

1) Melodijski model broj 1. Koliko je ovaj melodijski model bio ukorenjen u perašku tradiciju na prelasku iz 19. u 20. vek svedoči ne samo zapis počasnice po De Sarnu (pr. 3 i 4), već i po Ludviku Kubi.³¹ Karakteriše ga silabičnost, upućujući ovom osobinom na važnost poetskog sadržaja, kojeg prema starim načelima, moraju svi dobro i da čuju i razumeju, a takođe, navodi na pretpostavku da su ga zbog spomenute silabičnosti, izvodili svi zajedno, unisono. Prema dostupnim izvorima i dosadašnjim saznanjima, ovaj model nije zabeležen u tradiciji drugih mesta, te se otuda može pretpostaviti da je ovo jedan od delova peraške tradicije:

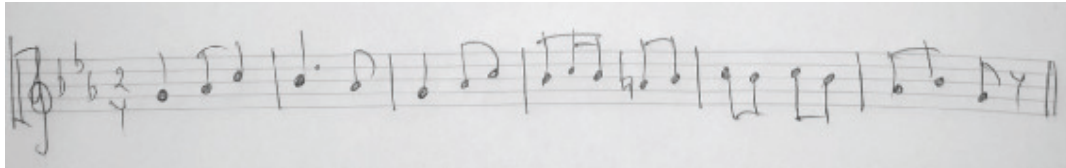
2) Melodijski model broj 2. Za razliku od prethodnog, drugi melodijski model je melizmatičan.³² Pomoću njega se u De Sarnovoj zbirci izvodi počasnica *Provesel`mo s` družbo mila* (pr. 11), a u Kubinoj zbirci se ovaj melodijski model prepoznaje još i u melodijama pesama vezanim za tekstove obrednog porekla – u đurđevdanskoj pesmi *Rano rani Đurđevica Jela*³³ i u (najverovatnije) svedbenoj pesmi *Jabuka se vjetru moli*³⁴:

Za razliku od melodijskog modela broj 1, ovaj drugi melodijski model ukazuje ne toliko svojom linijom, koliko upravo principom melizmatičnog izvođenja da je deo tradicije šireg područja, pre svega onog primorskog.³⁵ Kako i ovaj model, prema dostupnim izvorima, nije za sada konstatovan u nekom drugom bokeškom mestu, i on se, premda veoma oprezno, može shvatiti kao deo tradicije Perasta.³⁶

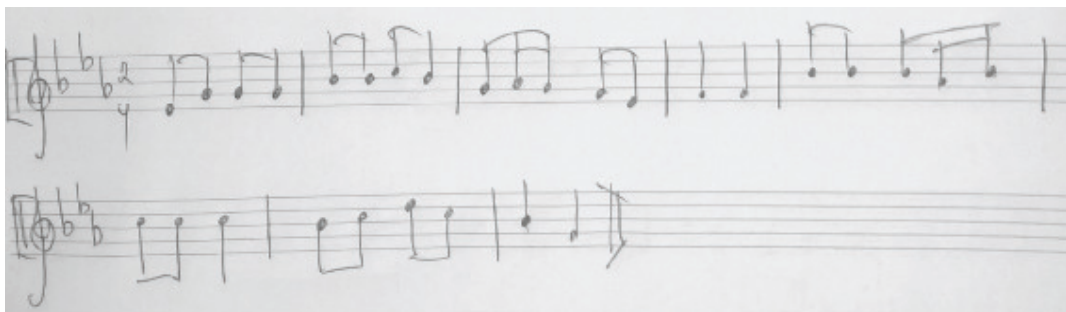
bokeljskog stanovništva, a kako je konstatovan i kao deo dubrovačke tradicije, povezuje bokeljsku tradiciju sa tradicijom južnodalmatinskog područja:

Moderato melodijski model broj 3

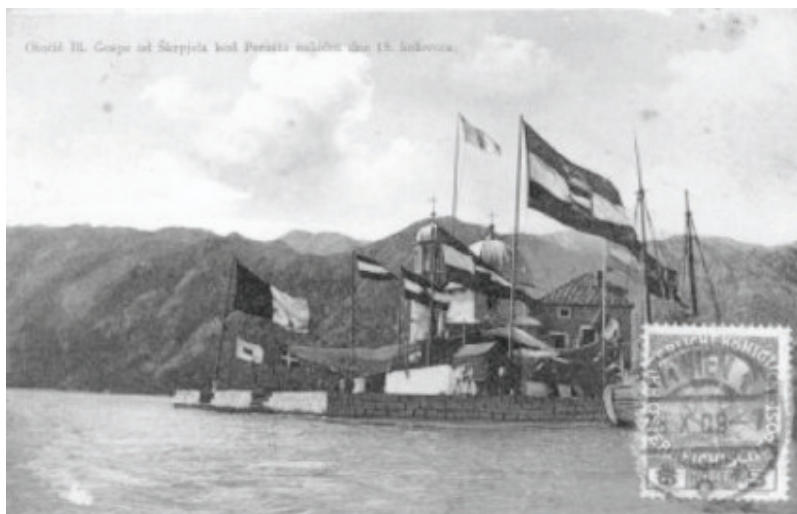
b) Allegro melodijski model broj 3 u Perastu služi i za pevanje đurđevdanske pesme,⁴² pa čak i za pevanje pesama ljubavne sadržine, čiji su poetski tekstovi navjerovatnije potekli u tradiciji nekih drugih krajeva.⁴³ To nam pre svega svojim zapisom pesme *Da sam mlada, studena vodica* predočava i sam De Sarno, publikujući je odmah nakon notnog zapisa *Uzrasla je u Novi naranča*. Allegro melodijski model je zabeležen i u tradiciji drugih bokeljskih mesta, na južnodalmatinskom području, kao i u tradiciji nekih kontinentalnih krajeva, svedočeci time o jednom širem kulturnom području, kojem svakako pripada i Perast:⁴⁴

Allegro melodijski model broj 3

Ljubavno pevanje „od Fašinade“

Jedan od peraških običaja od posebnog značaja jeste Fašinada (romanizam, od ital. *fascinareta*, što znači dovlačenje ili ital. *fascia*, što znači veza). Po Fašinadi su Peraštani osobeni, izdvajaju se od ostalih bokeljskih mesta, ali i svih onih drugih primorskih. Naziv Fašinada je lokalizam koji je ranije u Boki označavao zajednički obavezni, javni rad na javnim objektima, u ovom slučaju odnosi se na uspomenu izgradnje otočića.⁴⁵ U Perastu se pod Fašinadom podrazumeva jedinstveni i stari peraški običaj kojim se svakoga 22. jula slavi nastanak školja Gospe od Škoplja. U ritualu učestvuju isključivo muškarci, dok ih žene gledaju i mašući podržavaju sa kopna, budeći asocijaciju na stara vremena, kada su Peraštani plovili morima i okeanima, dok su njihove majke, supruge i kćeri s kopna bdele nad njima.⁴⁶

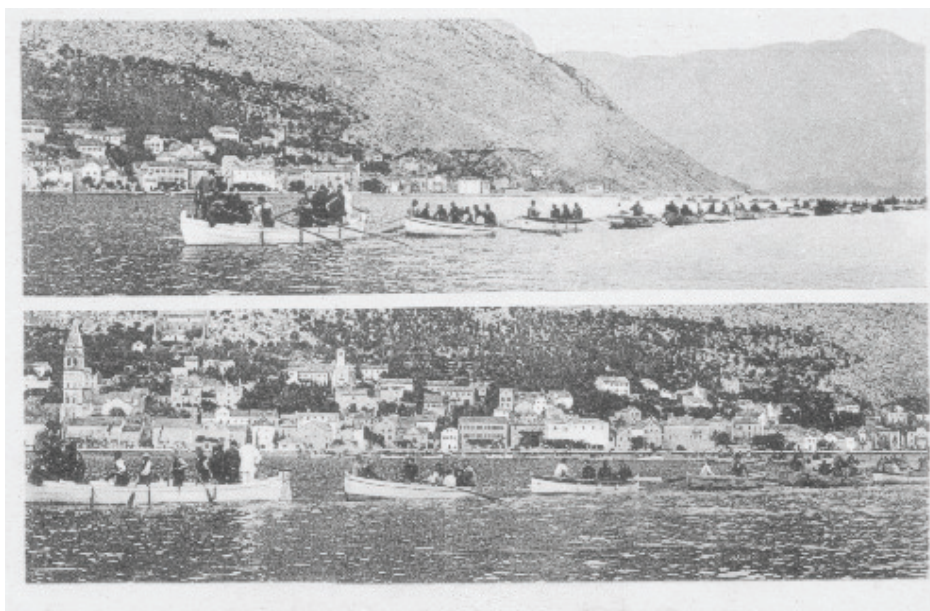

Gospa od Škrpjela (1908. ili 1909. godine)⁴⁷

Iako nije potekao iz obreda (poput đurđevdanskog ili svadbenog), ovaj crkveno-narodni peraški običaj ukazuje koliko je blizak takvom načinu razmišljanja. Već stolicima je Fašinada deo tradicije Peraštana koji je praznuju poštujući čitav niz simboličkih radnji.⁴⁸ O kompleksnom značaju Fašnade svedoči i odabir Peraštana da tada tradicionalno pevaju dve određene pesme, *Oj vesela, veselice* (pr. 5) i *Dvoje mi drago zaspalo* (pr. 7),⁴⁹ a pevaju se, kako opisuje Vesna Lipovac Radulović, „jedna do pjace, a druga od pjace do zadnje kuće Perasta“.⁵⁰

Ex voto: Gospa od Škrpjela⁵¹

Perast, prenos Gospine slike 1923.g.

Pored toga, rečitativni karakter melodije navodi na pomisao da je i u Perastu uz pevanje bugarštica, a kao vid starijeg načina narodnog izražavanja, nekada i igrano u okviru raznih okupljanja.⁶¹

Služeći se dragocnim podacima, bitno je naglasiti da je pesma *Potle uzeća mjesta Risna* (pr. 15) između dva svetska rata izvođena i tokom – Fašinade.⁶² Navedeno svedoči u prilog već izloženoj pretpostavci da su tokom Fašinade pevane i neke druge pesme, a ne samo pesme *Oj, vesela veselice* i *Dvoje mi drago zaspalo*.⁶³ Iako De Sarno to u svojoj zbirci ne navodi (a takođe ni Kuba), čini se da je i ova pesma svojim osobinama potpuno primerena izvođenju tokom ovog jedinstvenog običaja i zbog svoje dužine, silabičnosti, sporijeg tempa izvođenja (*Andante*) koji se na svojevrsan način prepliću sa pokretom vesala barki u ophodu duž peraške obale do školja Gospe od Škrpjela. Kako su to slične osobine ne samo pesmi *Potle uzeća mjesta Risna* (pr. 15), već i pesmi *Kad mi lijepa vojska gradu pristupaše* (pr. 13), verovatno je i ova pesma (pr. 15) pevana tokom Fašinade u daljoj prošlosti Peraštana. Naposletku, sve upućuje na zaključak da su u proteklim stolicima i mnoge druge njima slične pesme, a posebno bugarštice, pevane tokom ovog jedinstvenog peraškog običaja.

MELEOPSKE OSOBENOSTI PERAŠKIH PESAMA IZ DE SARNOVE ZBIRKE

Uz svaku pojedinačno analiziranu pjesmu koju kopiramo iz De Sarnove knjižice, objavljujemo njen prepis u savremenoj notografiji, zatim, kada je to slučaj, prepis te iste pjesme koju je u Boki 1907. zabilježio Ludvik Kuba koji je vrlo cijenio rad De Sarna. Konačno, po ovim notnim zapisima prvo De Sarna, pa zatim L. Kube, dobili smo i savremene klapske obrade čime se zaokružuje naša misija u čuvanju kulturne baštine i posebno u njenom popularizovanju kroz savremene klapske izvedbe. Neke od ovih vrijednih obrada donosimo ovdje.

Vesel`mo se braćo kad se sastasmo (pr. 1)

Pesma *Vesel`mo se braćo kad se sastasmo* (pr. 1) se po svojim osobenostima može smatrati počasnicom, iako to u zbirci nije navedeno. De Sarno ovom pesmom „otvara“ zbirku donevši njome notu radosti i veselja. Moguće da to čini čak vrlo promišljeno, iz želje da pesmom poput ove ukaže najveću čast svojoj peraškoj „braći“. On kao da pesmom *Vesel`mo se braćo kad se sastasmo* priziva uspomene na zajednička okupljanja u Perastu, na veselje uz pjesmu, želeći da se njegovi Peraštani i dalje sastaju sa njim i suprostavljajući ih opisima perioda razdvojenosti, koji su tužni i žalosni.⁶⁴ Melodijske osobenosti ove pesme pokazuju da je potekla iz urbanog stila muziciranja, kao i da je najverovatnije nastala tokom 19. veka kada su ovakve pesme slavile ideje nacionalnog preporoda. Koliko je pesma *Vesel`mo se braćo kad se sastasmo* bila popularna i u De Sarnovo doba a i kasnije, svedoče njene varijante zabeležene u mnogim primorskim i kontinentalnim krajevima, pokazujući time da su Peraštani delom svoje kulture u 19. veku svakako bili i deo šireg područja.⁶⁵

Kopija originala iz De Sarnove zbirke

Nr. 1.

Veseli'mo se braćo.

Maestoso.

p Ve-sel'-mo se bra-ćo . . . kad se sa-sta-smo,

mf Tu-ga i ža-lost pro--gje . . . kad se vi-gjo-smo.

f Je-li ta-ko bra--ćo . . . Bog nas ži-vi-o!

f marcato il canto

Più mosso.

U - zmi ava - ki svo - ju ča - šu, Ter is - pij - mo

1-o tempo, un poco ritenuto.

lju - bav na - šu, Lj - po i - me bra - ćo, Bog nas ži - vi - o!

Vesel'mo se, braćo, kad se sastasmo,
Tuga i žalost progje, kad se vijosmo.
Je li tako braćo Bog nas živio!

Uzmi svaki svoju čašu,
Ter ispijmo ljubav našu,
Lijepo ime „braćo“, Bog nas živio!

Prepis pjesme

VESEL'MO SE BRAĆO

Maestoso

p Ve - sel'mo se bra - ćo... kad se sa - sta - smo. *mf* Tu - gu i za - lost

mf pro - gje... kad se vi - gjo - smo. *f* le - li ta - ko

f marcato il canto

Più mosso

mf bra - ćo... Bog nas ži - vi - ol *mf* U - ani sva - ki svo - ju -

1-o tempo, un poco ritenuto

16

ca - šu, *f* Ter is - pij - mo lju - bav na - šu, *ff* Ije - po i - me bra - ćo, —

16

f

ff *pesanti*

25

Ing nas ži - vi - o!

23

Prepis notnog zapisa Ludvika Kube : Pjesme dalmatske iz Boke, 1907.

Pr.br.5

Vesel'mo se, braćo

Kotor-Perast. G. Rossi
Počasnica

Allegro

Ve-sel'-mo se, bra-ćo, kad se sas-ta - smo, Sva-ki uz-mi svo-ju ča-šu, vrije-dan je - si
tu-ga, ža - lost pro-đe kad se vi-dje - smo.

8
lju-bav na - šu! Lije-po i - me I - vo, Bog te ži - vi - o!

1. Vesel'mo se, braćo, kad se sastasmo,
tuga, žalost prođe kad se vidjesmo.
/: Svaki uzmi svoju čašu, vrijedan jesi ljubav našu!
Lijepo ime Ivo, Bog te živio! :/
2. Je li tako, braćo, Bog nas živio?
Svak iz svoje čaše vince ispio!
/: Svaki uzmi svoju čašu, vrijedan jesi ljubav našu!
Lijepo ime Ivo, Bog te živio! :/
3. Stalnost prijateljstva ništa ne kvari,
za dušmansku zlobu nitko ne mari.
/: Svaki uzmi svoju čašu, vrijedan jesi ljubav našu!
Lijepo ime Ivo, Bog te živio! :/

Mario Katavić je nadopunio tekst treće strofe prema varijanti pjesme „Vesel'mo se braćo“ iz: Deželić, Gjurjo Stjepan. 1865. Pjesmarica ili sbirka rado pjevanih pjesama. Zagreb: Naklada i tisak Dragutina Albrechta, br. 585, str. 718-719. Ova pjesma pripada žanru napitnica iz narodnoprporodnog razdoblja prve polovine ili sredine XIX vijeka. Bila je popularna u nekim sredinama u Boki i Dalmaciji i u XX vijeku.

Savremena klapska obrada pjesme (prepis iz Lirice br.1)

Vesel'mo se, braćo

Po zapisu Ludvika Kube, 1907. Kotor-Perast.
Obrada: Mario Katavić, 2013.

Allegretto

T

Ve-sel'-mo se, bra - ćo, kad se sa - sta - smo. Tu - ga, ža - lost
Je li ta - ko, bra - ćo, Bog nas ži - vi - o? Svak iz svo - je
Ra - dost pri - ja - telj - stva ni - šta ne kva - ri. Za duš - mansku

B

sa - sta - smo
ži - vi - o
ne kva - ri

Ve-sel'-mo se kad se sa - sta - smo.
Je li ta - ko, Bog nas ži - vi - o,
Pri - ja - telj - stva mi - šta ne kva - ri.

T

pro - de, kad se vi - dje - smo. Sva - ki uz - mi svo - ju ča - šu, vrije - dan je - si
ča - še vin - ce i - spi - o! ni - ko ne ma - ri.
zlo - bu ni - ko ne ma - ri.

B

Tu - ga pro - de kad se vi - dje - smo.
svak iz svo - je vin - ce i - spi - o!
za duš - man - sku ni - ko ne ma - ri.

T

lju - bav na - šu, lije - po i - me (I - vo), Bog te ži - vi - o!

B

trgovačkim lađama, okovanim zlatom i srebrom, koje plove sa najdragocenijim blagom, prevoze momke sokolove (podrazumevajući da te lađe plove po morima). Otuda se može smatrati i peraškom, ne samo zbog već navedenog melodijskog modela broj 3 kojima se izvodi, već i zbog očiglednog poimanja da je ova pesma i njihova, jer njome ovekovečuju neki njima bitni motivi iz peraškog života.

Tradicija koja traje - muzičari u Perastu

Kopija originala iz De Sarnove zbirke

Nr. 2.

Uzrasla je¹

Moderato.

Allegro.

¹ Ovako isto se pjeva i pjesma: „Da sam mlada studeca vodica“.

Uzrasla je u Novi naranča,
 Gojila je Novkinja gjevojka.
 U ljeto je vodom posipala,
 A u zimu je svilom pokrivala.
 Lijepoga je roda porodila:
 Na tri grane tri žute naranče.
 Jednu šalje caru čestitome.
 Car joj šalje do tri litre zlata.
 „Lijepa fala caru čestitome,
 Koj' mi šalje do tri litre zlata.
 Ja imam mlada i srebra i zlata“.
 Drugu šalje duždu mletačkome.
 Dužd joj šalje ogledalo sjajno.
 „Mala fala duždu mletačkome,
 Koj' mi šalje ogledalo sjajno.
 Ja sam mlada ogledalo sama“.
 Treću šalje Kraljeviću Marku.
 Marko njojzi konja i junaka.
 „Lijepa fala Kraljeviću Marku,
 Koj' mi šalje konja i junaka.
 Znade Marko što je za gjevojke“.

Da sam mlada studena vodica.

Da sam mlada studena vodica,
 Ali da sam rumena ružica,
 Ja bih znala gje bih izvirala:
 Pokraj Save, kraj vodice hladne,
 Gje pristaju trgovačke lagje.

Prepis pjesme

UZRASLA JE...

Moderato

Uz - ra - sla je, uz - ra - sla - je — u No - vi na - ran - ĉa. Uz - ra - sla je,

Allegro

uz - ra - sla - je — u No - vi na - ran - ĉa. Uz - ra - sla je, uz - ra - sla - je u No - vi na -

16 ran - ĉa. *f* Tra - la - la li - ri la - la - la u No - vi na - ran - ĉa. *rall.*

Prepis notnog zapisa Ludvika Kube: Pjesme dalmatske iz Boke, 1907.

Pr.br.109,110

Uzrasla je u Novi naranča

Perast. Kate Niković

U - zra - sla je, u - zra - sla je u No - vi na - ran - ča,

6
u - zra - sla je, u - zra - sla je u No - vi na - ran - ča.

1. Uzrasla je, uzrasla je u Novi naranča,
/: trgala je, trgala je mlađana djevojka.: /
2. Prvu daje, prvu daje premiloj sestrici,
/: al' sestrica, al' sestrica ne hoti jabuku.: /
3. Drugu daje, drugu daje ponajboljoj drugi,
/: druga ode, druga ode, ostavi jabuku.: /
4. Treću daje, treću daje mlađanome momku,
/: momak uze, momak uze curu i jabuku.: /

Jure Šaban-Stanić je sastavio stihove drugog dijela prve strofe i cijelu drugu i treću strofu. U svojoj je obradi spojio dvije srodne melodijske varijante pjesme „Uzrasla je u Novi naranča“, koje je Ludviku Kubi otpjevala Peraštanka Kate Niković. Prvi notni zapis (pr. 109) donosimo uz prethodnu obradu Zlatka Babana, gdje se nalazi i izvorni cjeloviti tekst pjesme u zapisu Dionisija de Sarno-San Giorgio iz 1896., a ovdje donosimo drugi zapis (pr. 110).

Savremena klapska obrada pjesme (prepis iz Lirice br.1)

Uzrasla je u Novi naranča

Po zapisu Ludvika Kube, 1907. Perast.
Obrada: Jure Šaban-Stanić, 2013.

a tempo, mosso

T

1. Uz - ra, uz-ra-sla je, uz - ra, uz-ra-sla je, uz - ra, uz-ra-sla je, uz - ra,
 2. Pr - vu, pr-vu da - je, pr - vu, pr-vu da-je, pr - vu, pr-vu da-je, pr - vu,
 3. Dru - gu, dru-gu da - je, dru - gu, dru-gu da-je, dru - gu, dru-gu da-je, dru - gu
 4. Tre - ću, tre-ću da - je, tre - ću, tre-ću da-je, tre - ću, tre-ću da-je, tre - ću,

B

1. Uz - ra - - - sla
 2. Pr - vu da -
 3. Dru - gu da -
 4. Tre - ću da -

meno mosso e espressivo
solo 1. tenor

5

T

sla - - je u No - vi na - ran - ča. 1. Tr - ga - la je, tr - ga - la je
 da - - - je pre - mi - loj ses - tri - ci. 2. Al' se - stri-ca, al' se - stri-ca
 da - - - je po - naj - bo - ljoj dru - gi. 3. Dru - ga o - de, dru - ga o - de
 da - - - je mla - da - no - me mom - ku. 4. Mo - mak u - ze, mo - mak u - ze

uz - ra - sla u No - vi na - ran - ča.
 pr - vu da - pre - mi - loj se - stri - ci.
 dru - gu da - po - naj - bo - ljoj dru - gi.
 tre - ću da - mla - da - no - me mom - ku.

u/m/o

B

je je na - ran - - - ča.
 je je ses - tri - - - ci.
 je je dru - - - gi.
 je je mom - - - ku.

poco rit.....

8

T

mla - da - na dje - voj - ka, tr - ga - la je, tr - ga - la je mla - da - na dje - voj - ka.
 ne ho - ti ja - bu - ku, al' se - stri - ca, al' se - stri - ca ne ho - ti ja - bu - ku.
 os - ta - vi ja - bu - ku, dru - ga o - de, dru - ga o - de, os - ta - vi ja - bu - ku.
 cu - ru i ja - bu - ku, mo - mak u - ze, mo - mak u - ze cu - ru i ja - bu - ku.

B

Na dobru molitvu, počasnica mladijencima (pr. 3)

Izvođenje *dobre molitve* tokom svadbe je deo tradicije ne samo Perasta, već i drugih delova Boke Kotorske, crnogorskog primorja (Grbalj, Maine, Paštovići, Spič itd), kao i dubrovačkog dela primorja.⁷² Reč je o blagoslovu namenjenom devojci dok ona napušta roditeljski dom (u nekim krajevima i mladoženji), a kojeg joj upućuju otac, majka kao i najbliži rođaci. *Dobru molitvu* čine dva dela: u prvom se samo izgovaraju dobre želje i daju najbolji saveti mladoj, a u drugom su te želje pretočene u pesmu (poput rečitativa i arije). Izvođenje *dobre molitve* predstavlja jedan od veoma starih obredno-običajnih načina iskazivanja: tada mlada simbolično dobija otpust i od svojih ukućana, ali, prema verovanjima, ona se tada oprašta i od svojih predaka.⁷³ Prema zapisu Jovana Vukmanovića, *dobru molitvu* je polovinom 20. veka u Perastu izvođena u roditeljskom domu mlade, kada su je svatovi već preuzeli od njenog roda, i to u momentu dok sedi za trpezom između devera i kuma.⁷⁴

„Sada kum traži od oca i majke mlade da joj dadu *dobru molitvu*. Majka donosi *molitvenu čašu*, sličnu rakiskoj, obavijenu pozlaćenim papirom i utisnutu u pogačicu kruha, u koju stari svat od svatova nalije vina. Majka predaje punu čašu svome mužu, koji prvi ustaje, a za njim svi prisutni, i govori kćeri dobru molitvu: 'Sinko moj, ti danas ostavljaš svoje roditelje, ideš kod tuđeg oca i majke, a otsad su božjom sudbinom tvoji. Da budeš na čast domu i rodu, da bude od tebe sinova i kćeri i da se podiče jedna i druga strana! Da budeš na čast rodu i domu!' Popije malo vina iz čaše, a zatim je daje ženi, koja ponovi otprilike iste riječi. Potom uzimaju čašu redom sestre, braća i stričevi, i svi joj održe kako znaju zdravicu“.⁷⁵

Nakon ovakvog blagoslova obavezno sledi pevanje *dobre molitve*. Kako i De Sarno u svojoj zbirci primećuje, a prema tradiciji starijeg sloja bokeljskog stanovništva, *dobru molitvu* prethodi svim ostalim *počasticama*.⁷⁶ Svestan posebnosti pesme, uz naslov, „Na dobru molitvu“, ističe da je reč o *počastici* namenjenoj dobrobiti mladenaca (pr. 3).

De Sarno svakako prepoznaje značaj i starinu koje ima ovakva pesma za tradiciju Perasta, pa je beleži u celosti, a ne samo njen prvi melostih,⁷⁷ pružajući nam još dokaz da i Peraštani, poput Bokelja iz mnogih drugih mesta, svoju *dobru molitvu* završavaju refrenskim pripevom (*I oko, i čelo ...*). Ovaj pripev je zapravo jedna poetskotekstualna formula najverovatnije potekla iz obrednog načina razmišljanja, kojom se takođe blagosilja i nazdravlja, u skladu sa namenom cele *dobre molitve*.⁷⁸ Po svom značenju ovaj pripev je samostalan, pa da se može pripojiti bilo kojoj *počastici*.

U svom zapisu *dobre molitve* De Sarno nam pruža trodelnu taktovnu podelu, kao i nakon njega Kuba, prema pevanju momaka sa Mula,⁷⁹ ali De Sarno, prema svom muzičkom nađenju, završne slogove svakog melostiha „postavlja“ na prvu, naglašenu

jedinicu u taktu. Time verovatno želi da što vernije prikaže način izvođenja peraške *dobre molitve*, sugerišući da je bio živahan, žustar i grazicozan (kako uostalom i sam naglašava *Allegretto grazioso* oznakom za tempo), a adekvatan prilici za koju se ova pesma vezuje. Oponašajući stil izvođenja svojih Peraštana, uz svaki ton c^2 dodaje predudar odozgo, jer mu verovatno oni tako i izvode.

Tradicionalne svadbe u Boki, fotografija porodice Rajčević iz 1905.

Kopija originala iz De Sarnove zbirke

Nijesu lagje kako i druge lagje, Na njima su sivi sokolčići.
 Neg' su lagje srebrni okovane Nijesu ono sivi sokolčići,
 I suhijem zlatom pozlaćene. Neg' su ono Peruški mladici.

Nr. 3.

„Na dobru molitvu“.

Počasnica mladijencima.

Allegretto grazioso.

Svi ča - si do - bri, o - vi naj - bo - lji, ka - da mladijen -
 eim mo - li - tvu da - še, ka - da mla - dijen - eim mo - li - tvu da -
 še, U pu - no ča - še, u do - bre ča - se, u pu - no ča -

Poco più.

lo, u do-bro ča - - se, Svo-mu ro - du i ple - me - nu na ve -

li - ku čast, na ve - li - ku čast. A na - še - mu mla - do - le - o - vji

sve u do - bar čas, sve u do - bar čas. I o - - ko i če -

lo svo nam bra - do ve - - - se - lo, ve - se - lo!

Prepis pjesme

"NA DOBRU MOLITVU"
Počasnica mladijencima

Allegretto grazioso

Svi ča - si do - bri. o - vi naj - bo - lji, ka - da mla - dijen - cim mo - li - tvu da -

še, ka - da mla - dijen - cim mo - li - tvu da - še, U pu - ne ča - še, u do - bre ča - se, u pu - ne ča -

Poco più

še, u do - bre ča - se. Sve - mu ro - du i ple - me - nu na ve - li - ku čast, na ve - li - ku

16

čast. A na-še-mu mla-do-že - nji sve u do-bar čas, sve u do-bar čas. I o-

21

ko - i će - lo sve nam bra - ćo ve - se - lo. ve - se - lo!

Prepis notnog zapisa Ludvika Kube: Pjesme dalmatske iz Boke, 1907.

Pr.br.119

Svi časi dobri, ovi najbolji

Perast. Kate Niković
Svadbena, kada mladu
vode na vjenčanje

Svi ča - si do - bri, o - vi naj - bo - lji, [svi ča - si do - bri, o - vi naj - bo - lji,
 5 ka - da mla - dijen - cim' mo - li - tvu da - še, u pu - ne ča - še, u do - bre ča - se,]
 9 sve - mu ro - du i ple - me - nu [na ve - li - ku čast, na ve - li - ku čast,]
 [a na - še - mu mla - do - že - nji] sve u do - bar čas, sve u do - bar čas!

Sijeda brada, srebrna čaša (i poetsko–tekstualne varijante, pr. 4)

Nakon zapisa pevanja „na dobru molitvu“, De Sarno prilaže i *počasnicu Sijeda brada, srebrna čaša* (pr. 4).⁸⁰ Ova *počasnica* je očigledno imala veliku važnost u mnogim krajevima, osobeno primorskim, u kojima je prema postojećim izvorima zapisivana od 19. veka.⁸¹ Razlog tome je najverovatnije ne samo momenat za kojeg se njeno izvođenje vezuje, već i njen poetski tekst. Po tome, ova *počasnica* pokazuje veliku starost, poteklu iz vremena kada se verovalo u različite magijske postupke kojim se obezbeđuju zaštita i napredak. Veoma prefinjenim načinom aludira se na to da jedan od svatova ima posebne odlike božanstva koje će mladencima obezbediti zaštitu i blagostanje. Zbog toga se akcentuje da on ima ne samo *sijedu*, kao dokaz zrelosti i mudrosti, već i *srebrnu* bradu.⁸²

De Sarno prilaže još osam poetskih tekstova *počasnica*.⁸³ Svojim osobinama i ove pesme pokazuju da su izvođene na svadbenoj svečanosti, kao svedočanstvo tradicije starijeg sloja.⁸⁴

Gospodar sjedi u zlatnu stolu je *počasnica*⁸⁵ kojom se pre svega naznačava simbol starosti, odnosno mudrosti. Kao takav opevan je *gospodar*⁸⁶ dok sedi za naročitom, zlatnom trpezom.⁸⁷ Noge su mu u vodi, i to hladnoj, samim tim prema narodnim verovanjima, pustoj, u kojoj ništa ne obitava, zapravo u prostoru htonskog sveta.⁸⁸ Narodna verovanja takvom „slikom“ ukazuju da je *gospodar* veza između dva sveta, „ukopan“ u donji nogama. On je kao takav posrednik i zaštitnik mladenaca. Otuda u pesmi ima osobenost natprirodnog bića, a to je naznačeno stihom u kojem niti muti vodu, niti govori zlo, iz bojazni da time ne bi zlo i prizvao. *Gospodar* čini suprotno, on priziva Božije ime koje će doneti željeno blagostanje i zaštitu u dom. Ova *počasnica* završava nešto dužim refrenskim pripevom, koji prethodi navedenom (*I oko ...*), a koji je takođe namenjen blagoslovu svatovima okupljenim za trpezom (*Pomog`o mu Bog kuću i njegov dom ...*). Reč je o nešto drugačije formulisanom tekstu iste suštine, koji navedenom osobinom upućuje na pretpostavku da su refrenski pripevi u starobokeškoj tradiciji bili mnogo duži od onih zabeleženijh polovinom 20. veka.

Poetskim tekstom *počasnice Ovo je gospodar velji božiji dar* se opet nedvosmisleno potencira na važnosti koju i u Perastu ali i drugim delovima primorja ima *gospodar* na svadbi, uz nazdravljanje okupljenima.⁸⁹ Svojom sadržinom kao da se ova *počasnica* nadovezuje na prethodnu (*Gospodar sjedi ...*), što ukazuje da su u Perastu ove dve, ali i ostale *počasnice* izvođene po tradicijom utvrđenom redosledu, možda baš onom po kojem ih De Sarno u svojoj zbirci objavljuje (nemamo podatke po kojem su se redosledu izvodile peraške počasnice). *Počasnica Ovo je gospodar velji božiji dar* takođe ima duži refrenski pripev, potpuno isti kao prethodna, osim što se u ovoj *počasnici* želi *gospodaru* veselje (a u prethodnoj se od njega iska pomoć).

Oj junače, bio klobuče je bodeljska *počasnica* čiji je poetski tekst ljubavne tematike, prema dostupnim podacima, u celosti publikovao jedino De Sarno.⁹⁹ Ona se na svojevrstan način nadovezuje na prethodnu: namenjena je mladiću pred ženidbom kojem se upućuje pitanje uz prekor zašto se ne ženi a vreme mu je. On čak i ne primećuje da ga devojka „crna oka“ stidljivo zavodi ophodeći njegov dom i njemu „srce zanosi“.¹⁰⁰ Iako je ovom *počasnicom*, poput prethodne, u prvom planu opis udvaranja, i to devojačkog, u njoj se takođe mogu prepoznati stari načini razmišljanja, kojim se naznačava značenje, koje za Peraštane ima mladić stasao za ženidbu, kao najvažniji nosilac svadbe i mnogo šire shvaćeno, onaj koji doprinosi kontinuitetu života.¹⁰¹

Škaljarska nožnja

Kopija originala iz De Sarnove zbirke

Ovi najboji,
Kada mladijencim
Molitvu dašg
U pune čaše, a dobre čase,

na voliku čase (opet.)
A našijem mladijencima
Sve u dobar čas! (opet.)

Nr. 4.

Počasnica.¹

Allegretto gracioso.

Poco più.

¹ Jednakom melodijom pjeva se i čosta drugih paraških počasnica.

Počasnice.

1.

Sijeda brada, srebrna čaša,
 Biser se roni, u čašu pada,
 Svaka ga čaša sto dukat' valja.
 A sijeda brada, tri bijela grada.
 I oko i čelo, sve nam, braćo, veselo,
 veselo!

Gospodar sjedi u zlatnu stolu,
 A noge drži u hladnu vodu,
 Ni vode muti, ni zla govori,
 Nego govori: Bože pomози!
 Pomogo mu Bog kuću i njegov dom,
 A proljeće ga zdravo zastalo,
 Zdravo zastalo, tere veselo!
 I oko i čelo i t. d.

3.

Ovo je gospodar božji velji dar,
 Kad napit veli, svak' se veseli
 Veselio mu Bog kuću i njegov dom,
 A proljeće ga zdravo zastalo,
 Zdravo zastalo, tere veselo!
 I oko i čelo i t. d.

4.

Junak junaka okom pogleda,
 Da onje bude gje potrebuje,
 A dobar junak svugje trebuje:
 Pred gospodinom, megju družinom!
 I oko i čelo i t. d.

5.

Oj sokoliću najlijepši tiću,
Što tako sjediš, ter lov ne loviš?
Ptice ti padoše u sinje more,
A prepelice u ravno polje:
Odber', sokole, što ti je od bolje!
Od bolje mu je mlada gjevojka.
Podajte mu je ne drž'te mu je,
Dobar je junak, dobre je volje,
A kad mu sune, ni vjetru s' gore.
I oko i čelo i t. d.

6.

Dolećeše dva sokola iza planine,
Donesoše mladoženji kitu masline,
Čestito ti, mladoženja, ovo veselje —
Čestita ti vjerenica prvo veselje,
Čestita ti vijerna ljuba drugo veselje,
Do godine mlado čedo i muško ti bilo!
I oko i čelo i t. d.

7.

Gjevojčica rijeku gazi, noge joj se bijele,
Mlad je junak s' brijega gleda,
Srce mu se smije.
Gazi, gazi, gjevojčice, da bi pregazila,
A kada bi pregazila, da bi moja bila.
Ako ne bi moja bila, rijeka te zanjela.
I oko i čelo i t. d.

8.

O junače, bio klobuče,
Što se ne ženiš, što se ne ženiš?
Gjevojka ti crna oka
Dvore ohodi, dvore ohodi.
Tebi junaku mladahnome
Srce zanosi, srce zanosi.
Il' se ženiš, il' ne ženiš,
Tvoja će biti, tvoja će biti!
I oko i čelo i t. d.

Prepis pjesme

POČASNICA

Allegretto grazioso

Si-je-da bra-da, sre-br-na ča-ša, Sva-ka gu-ča-ša sto-đu-kat va-lja, sva-ku ga-ča-

Poco più

ša sto-đu-kat va-lja, A si-je-da bra-da tri bi-je-la-gra-da, I o-ko i-če-

lo, sve nam bra-ćo ve-se-lo, ve-se-lo!

Kopija originala iz De Sarnove zbirke

12

Nr. 5.

Oj vesela veselice!

Moderato assai.

Oj ve-se-la ve-se-li-ce, — Oj ve-se-la ve-

se-li-ce, Oj ve-se-la ve-se-li-ce, — Oj ve-se-

la ve - - se - li - - cel

Oj vesela veselice!
Vesele ti oči imaš.

Koga god si pogledala,
Svakomu si ranu dala,

Prepis pjesme

OJ, VESELA VESELICE!

Moderato assai

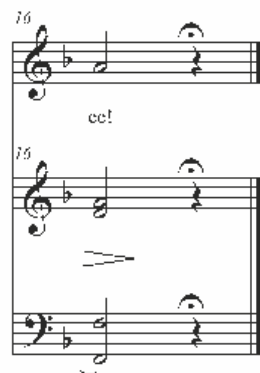

Oj, ve - se - la ve - se - li - ce, oj, ve - se - la ve - se - li -

legato

ce. oj, ve - se - la ve - se - li - ce, oj, ve - se - la ve - se - li -

ce!

Savremena klapska obrada pjesme (prepis iz Lirice br.3)

OJ, VESELA VESELICE!

Obrada: Nikola Čučić

Moderato

Oj, ve - se - la ve - se - li - - - ce, o j ve -
 Ko - ga god si po - gle - da - - - la, ko - ga
 i me - ne si po - gle - da - - - la, i me -

se - la ve - se - li - - - ce!
 god si po - gle - da - - - la,
 ne si po - gle - da - - - la.

Vivo

Oj, ve se - la ve - se - li - - - ce! Ve - se -
 Ko - ga god si po - gle - da - - - la, sva - ko -
 i me - ne si po - gle - da - - - la, i me -

le ti o - ěi i - - - maš.
 mu si ra - nu da - - - la.
 ni si ra - nu da - - - la.

Zbogom neharna dušo (pr. 6)

Pesmu *Zbogom neharna dušo* (pr. 6) Jakša Primorac svrstava u dalmatinsko-bokeljske, najpre zato što je tokom 19. veka i u prvoj polovini 20. veka bila jedna od najpopularnijih na području Dalmacije i Boke Kotorske.¹⁰⁶ Iako nije lako bez pouzdanih dokumenata utvrditi njeno poreklo, zbog sadržaja njenog poetskog teksta može se povezati sa tradicijom primorja,¹⁰⁷ a potom je, u okviru građanske kulture 19. veka jednog šireg prostora, ova pesma postala i deo tradicije nekih kontinentalnih krajeva.

Moguće je da je ova pesma nastala prema istinitom događaju iz života kojeg su mogli deliti mladići iz mnogih delova primorja, pa i onog peraškog. Njome je opevana bol mladića koji se sprema na dugu i neizvesnu plovidbu, a njegova izabranica za njega više ne haje (ne uzvraća mu više ljubavna osećanja), te joj on, stoga, vraća venac, zalog njihove nekadašnje ljubavi.¹⁰⁸ U doba De Sarnovog boravka u Boki, Peraštani uz poetski tekst pesme *Zbogom neharna dušo* pevaju melodiju zasnovanu na načelima zapadnoevropske muzike, a koja se svojom linijom, smeštnom u šestosminsku meru, više priklanja primorskom načinu muziciranja.¹⁰⁹ Koliko je ova pesma popularna u Perastu, svedoči ne samo De Sarnov zapis, već i zapis Ludvika Kube iz 1907. godine, koji, iako se razlikuje merom (De Sarno je smešta u šestosminsku taktovnu podelu a Kuba u tričetvrtinsku), pokazuje na veoma srodnu melodijsku liniju.¹¹⁰

Kopija originala iz De Sarnove zbirke

I mene si pogledala
I meni si ranu dala,
Upisat' ću ime tvoje
Povrh gore brštanove,
Koj' prolazi neka gleda

Izazove srce moje,
Srce moje, srce tvoje
U ljubavi zapleteno
Kao brštar, oko duba
U zelenoj tvoj' dubravi.

Nr. 6.

Zbogom neharua dušo!

Andante.

The musical score is written for voice and piano. It consists of three systems of staves. Each system includes a vocal line and a piano accompaniment. The key signature has two flats (B-flat and E-flat), and the time signature is 3/4. The tempo is marked 'Andante'. The lyrics are written below the vocal line.

Zbo - gom ne - har - na du - - - so,

Tre - ba se nam di - je - li - - - ti.

Što ću ja - dan ši - ni - - - ti,

14

Zbogom neharna dušo,
Trebalo se nam dijeliti
Šta će jedan činiti
Daleko od tebe!!

Preko širokih polja,
Preko dubokih mora,
Preko visokih gora,
Žalostan ću se zvat'.

Vidiš, na tužbu moju,
Gdje more ribu izmeće,
A tvoje srce ne će
Za mnom plakati.

Uvehlo je za mene
Svako proljetanje cvijeće,
A tvoje srce ne će
Za mnom plakati.

Evo ti vijenac dajem,
Koj' si mi negda dala,
Na njem' ti mala fala,
Otrovno je cvijeće to!

Nr. 7.

Dvoje mi drago zaspalo . . .¹*Allegretto.*

Prepis pjesme

ZBOGOM NEHARNA DUŠO!

Andante

p Zbo - gom ne - har - na — du - - - šo, tre - ba se nam di - je -

p

7 li — ti, što — ću ja - dan ěi - ni - -

7

12 ti, ka - da me ti — mr - ziš, 1. 2. ziš.

Prepis notnog zapisa Ludvika Kube : Pjesme dalmatske iz Boke, 1907

Pr.br.108

Zbogom, neharna dušo

Perast. Gđa. Niković

Andante

Zbo - gom, ne - har - na du - šo, Što ću ja - dan
 sa - da se tr'je - ba dije - li - ti.
 7
 či - ni - ti ka - da ti me mr - ziš?

1. Zbogom, neharna dušo,
 sada se tr'jeba dijeliti.
 Što ću jadan činiti
 kada ti me mrziš?
2. Zbogom, neharna dušo,
 sada se tr'jeba dijeliti.
 Što ću jadan činiti
daleko od tebe?
3. *Preko prostranih polja,
 preko duboka mora,
 preko visokih gora
 žalostan ću te zvat'.*

Jure Šaban-Stanić je nadopunio tekst druge i treće strofe prema varijanti pjesme „Zbogom, neharna dušo“ iz Dobrote, iz: Milostić, A. 1902–1903. Zbornik A. Milostića. Rukopis u arhivu Odsjeka za etnologiju HAZU, sign. MH 168, br. 63, str. 96–97. Ludvik Kuba donosi još dvije varijante pjesme „Zbogom, neharna dušo“ (pr. 73 iz Mula i pr. 108 iz Perasta) i jednu njima srodnu varijantu pjesme „Se mi volevi bene“, bez mjesta zapisa (pr. 90), što svjedoči o njejoj iznimnoj popularnosti u Boki početkom 20. stoljeća.

Savremena klapska obrada pjesme (prepis iz Lirice br.1)

Zbogom, neharna dušo

Po zapisu Ludvika Kube, 1907. Perast.
Obrada: Jure Šaban-Stanić, 2013.

Soave

SOLO

1. i 2. Zbo - gom, ne - har - na du - - - šo,
3. Pre - ko pro - stra - nih po - - - lja,

5

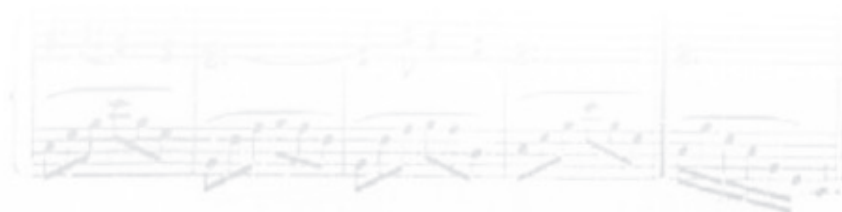
T
1. i 2. sa - da se tr'je - ba dije - li - ti, Što ću ja - dan
3. pre - ko du - bo - ka mo - ra, pre - ko vi - so - kih

B
1. i 2. Sa-da tr'je-ba dije - li - ti.
3. pre-ko du-bo-ka mo - ra,

11

T
či - - - ni - ti, 1. ka - da ti me - ne mr - ziš?
go - - - ra, 2. da - le - ko od te - be.
3. ža - lo-stan ću - - te zvat.

B
Što ću ja-dan či-ni-ti 1. 2. i 3. u/m 1. mene mr - ziš?
pre-ko vi - so-kih go - ra, 2. od - te - be.
3. ću - te zvat.

Zbogom neharna dušo,
Trebalo se nam dijeliti
Šta ću jedan činiti
Daleko od tebe?!

Vidiš, na tužbu moju,
Gdje more ribu izmeće,
A tvoje srce ne će
Za mnom plakati.

Preko širokih polja,
Preko dubokih mora,
Preko visokih gora,
Žalostan ću se zvat'.

Uvehlo je za mene
Svako proljetno cvijeće,
A tvoje srce ne će
Za mnom plakati.

Evo ti vijenac dajem,
Koj' si mi negda dala,
Na njem' ti mala fala,
Otrovno je cvijeće to!

Nr. 7.

Dvoje mi drago zaspalo . . .¹

Allegretto.

¹ Ova muzika originalno pripada pomenutoj pjesmi, u koliko se sjedaju stari Perastani. Dočnije se prisvojila u pjevanju one druge: *Na lijevoj strani kraj srca.*

Kopija originala iz De Sarnove zbirke

je za-spa-lo. · Dvo - je mi dra - go za-spa - lo,

jag-nje mo - je bi - je - lo.

Dvoje mi drago zaspalo,	Da idemo u polje,
Jagnje moje zaspalo. ¹	Da beremo ružice
Kad legoše rekoše.	I mirisne ljubice.
Jagnje moje rekoše:	Al' te molim moj mio,
Koj' se prije probudi	Kad budemo u kolo,
Jedno drugog da budi.	Ne fataj se do mene,
Probudi se gjevojka	Nego druge do tebe.
Stade budit' gjetića:	Da ne reku zlotvori,
„Ustani se, moj mio;	Da smo dvoje ljubjeni.
Jer je zora, dan bio;	A mi n'jesmo odista,
	Nego sinoć i jutros
	I opet ćemo do večer*.

* Opetovat prvi stih sa „Jagnje moje bijelo“ i t. d.

Prepis pjesme

DVOJE MI DRAGO ZASPALO...

Allegretto

Dvo - je mi dra - go za - spa - lo. — jag - nje mo - je za - spa - lo. — Dvo - je mi

dra - go za - spa - lo, — jag - nje mo - je bi - je - lo.

Ljubio se bijeli golub sa golubicom (pr. 8)

Poetski tekst pesme *Ljubio se bijeli golub sa golubicom* nastaje 1840. godine (pr. 8). Njen je autor srpski advokat, pisac i političar, dr Jovan Subotić (1817–1886), čije su mnoge pesme (kao i navedena), pod jakim uticajem narodne poezije.¹¹⁵ Zbog toga su Subotićeve pesme tokom 19. veka i u prvoj polovini 20. veka bile u mnogim krajevima veoma popularne.¹¹⁶

Takva „moda“ očigledno ne mimoilazi ni Peraštane, pa oni Subotićev tekst izvode uz melodiju koja je, kako to konstatuje Jakša Primorac, „gradskog tipa sa sjevera“, odnosno urbanog stila, a poreklom iz nekog kontinentalnog dela regiona. Reč je zapravo o melodijskom modelu, koji je ne samo u Perastu, već i u drugim mestima Boke bio krajem 19. i početkom 20. veka veoma popularan,¹¹⁷ pa njime izvode i poetske tekstove različitog žanra (ljubavnog itd),¹¹⁸ ali koji svojom praksom u Perastu De Sarnovog doba pokazuje koliko je tradicija ovog grada oblikovana međusobnim prožimanjem kontinenta i primorja.

Perast početkom 1900.g.

Kopija originala iz De Sarnove zbirke

16

Nr. 8.

Ljubio se bijeli golub sa golubicom.¹

Moderato.

p Lju - bi - o se bje - li go - lub sa go - lu - bi-

f com, *p* Gle - da - lo ga mla - do momče

f *dim.* *p*

sa gje - voj - či - com. *f* Gle - da - lo ga

¹ Isto ovako pjeva se i: *Slavno ljeto i proljeće.*

Ljubio se bijeli golub
Sa golubicom,
Gledalo ga mlađo momče
Sa gjevojčicom,

Iz travice, kojom bistar
Potok žubori
Golub guče, momče njemu
Tiho govori:

„Crven ti je kljun, golube,
U golubice,
Al su usne rumenije
U gjevojčice.

Bijelo ti je lijepo perje
U golubice,
Al je b'jelje bijelo grlo
U gjevojčice.

Zagrli me, gjevojčice
Da se ljubimo.
Sramota je od goluba
Da dan gubimo

Ti poljubi mene, mila,
Pa ću ja tebe,
Pa ja tebe, pa ti mene,
To su opet dva.

Što će reći tvoja majka
Ne brini se ti.
Našu tajnu Bog zna jedan
I nas dvoje, mi.

I golubci vigjeli su
Gje se ljubimo.
Ljubimo se, grlimo se
Gje se vidimo!

A manit bi junak bio
Kad to ne bi htio,
Kad su t' usne tako slatke
Kao šećer bio,

A njezarca mirisava
Kao ruža cvijet,
Ljubiću te, gjevojčice,
Ma šta rek'o svijet!“

Prepis pjesme

LJUBIO SE BIJELI GOLUB SA GOLUBICOM

Moderato

1 *p* Lju - bi - o se bje - li go - lub sa go - lu - bi - com,

p *f* *dim.*

2 *p* gle - da - lo ga mla - do mom - ěe sa gje - voj - ěi - com.

p

3 *f* Gle - da - lo ga mla - do mom - ěe sa gje - voj - ěi - com.

f

Non negar che tu mia sei (primer 9)

Reč je o pesmi koja se u stručnoj literaturi označava kao *makaronska*, jer se podjednako u njoj peva i na italijanskom i idiomu kraja u kojem je zabeležena.¹¹⁹ Ona je još jedan dobar pokazatelj kulturne opredeljenosti Peraštana, stolecima primoraca. Iako se ne zna tačno poreklo pjesme, varijante njenog teksta beležene su najčešće u delovima primorja.¹²⁰

Melodija takođe ukazuje da je potekla iz urbanog stila kulture primoraca, pre svega svojom linijom (na primer, u kadencionom odseku silaznog pokreta i zavšetka na terci toničnog akorda) i zasnovanošću na načelima zapadnoevropske muzike. Ono šta je posebno potrebno ovde istaći jeste da De Sarno zapisuje prvi glas ove pesme, a većinom kao i u ostalim pesama, u deonici klavira daje i drugi glas, koji ga prati u paralelnim tercama. Nekoliko decenija kasnije i Kuba nalazi ovu pesmu, ali mu, verovatno, njegov kazivač iz Perasta (kojem Kuba ne zapisuje ime) peva drugi, prateći glas.¹²¹ Ovo navodi na pretpostavku da je u De Sarnovo vreme u Perastu i ova pesma, pored pesama koje se izvode navedenim *Allegreto* melodijskim modelom (drugi deo primera br. 2), mogla biti izvođena višeglasno (makar dvoglasno), a da je Kuba u svojim istraživanjima naišao na kazivača koji mu je otpevao deonicu drugog glasa (najverovatnije zato što je to činio inače).

Kopija originala iz De Sarnove zbirke

18

Nr. 9.

Non negar che tu mia sei.

Za onu ljubav koju t' ja nosim.

Andante.

Non ne - gar che tu mia sei, Za onu lju-bav ko-
 ju t' ja no-sim, Son fe - li - ci i gior-ni mie-i, A - ko
 mi, a - ko mi daš što t' ja pro - sim.

rall.

rall.

Non negar che tu mia sei
 Za onu ljubav, koju t'ja nosim,
 Sono felici i giorni miei,
 Ako mi daš, što ti ja prosim.

Non mi far la ritrossetta,
 Jerbo znadeš, da te ja ljubim,
 O Beppina, mia diletta,
 Nemoj činjet' da te ja izgubim!

Se tu amavi un altro amante,
 Obećana meni jesi.
 Fido più di me costante
 Neč' ga nećeš pod nebesi.

Se tu credi a me tradire
 Ti se varaš, dušo moja,
 Non potrò giammai soffrire,
 Da se obrati ljubav tvoja.

I compagni miei già sono
 Puni tuge, mena plaču
 Questa vita mia dispono
 I na pušku i na maču.

Adorata vita bella,
 Vilo moja preljubljena,
 Io conosco cosa sia
 Ova ljubav neizrečena.

Parmi esser senza cuore,
 Bez očij' je moje tijelo,
 Ma pur credo con ardore,
 Da me nećeš ostavit', vilo.

O Cupido, Dio d'amore,
 Uzmi jednu strijelu tvoju
 Ed uccidi questo cuore
 Da ja ispustim dušu moju.

Credi pur bell'idol mio
 Kad te u putu ja susretem
 Che, di gioia e di desio
 Prepuni se srce moje.

Addio bene, mio tesoro,
 Zbogom, rano srca moga,
 Io ti lascio buona notte,
 Dok ti osvane bijela zora.

Da te parto, dico, bella,
 Treba nam se dijeliti,
 Ma mi manca la favella,
 Čujem ti se, dušo, umr'jeti.

Ja već' neću prohoditi
 Ispred bijela dvora tvoja,
 Ali srce bit' će s tobom
 Goji mi ga, dušo moja!

Nr. 10.

Prem gizdava Bisernica.

Andante.

Prem giz - da - va bi - ser - ni - ca, Kru-no' svijeh vr-

Prepis pjesme

NON NEGAR CHE TU MIA SEI
Za onu ljubav koju t' ja nosim

Andante

Non ne-gar che tu mia se-i. za onu lju-bav ko-ju t'ja no-sim. son fe-li-ci

i gior-ni mie-i, a-ko mi. a-ko mi daš- što t'ja pro-sim.

Prepis notnog zapisa Ludvika Kube: Pjesme dalmatske iz Boke, 1907

Pr.br.9

Non negar che tu mia sei

Perast

Allegro

Non ne - gar che tu mia se - i, za o - nu lju - bav ko - ju ti ja no - sim.

9
 Son fe - li - ci i gio - rni [mie - i,] a - ko mi daš što ti ja pro - sim.

Goblen Dionizija i Ide koji se čuva u Muzeju grada Perasta

Prem gizdava Bisernica, kruna svijeh Vila (pr. 10)

Poput pesme *Ljubio se bjeli golub sa golubicom* (pr. 8), i pesma *Prem gizdava bisernica* (pr. 10) ima poznatog autora poetskog teksta. To je dubrovački barokni pesnik, prevodioc, istoričar, astronom i biograf Ignjat Đurđević (1675–1737), čija je pesma u originalu naslovljena *Pregizdava Bisernica, kruna svijeg vila, III razlike zgode nesrećne ljubavi, Zgoda III*.

Reč je o poetskom tekstu mitološkog i pastoralnog karaktera,¹²² koji se može pripojiti i grupi pesama nastalih po uzoru na narodnu tradiciju, poznatih u stručnoj literaturi kao pesme *na narodnu*.¹²³ Upravo zbog svog sadržaja bliskog narodnom načinu iskazivanja, ova pesma postaje deo južnodalmatinsko-bokeljske tradicije. O tome svedoči njena varijanta *Podranila Bisernica, kruna svih vila* zabeležena tokom 19. veka i u nekim delovima južne Dalmacije.¹²⁴

Melodija pesme *Prem gizdava Bisernica, kruna svijeh Vila* (pr. 10) koju nam De Sarno donosi ukazuje na poreklo iz kulture primorja, ne samo svojom zapadnoevropskom tonalnom osnovom, već i trodelnom merom u koju je udenuta raspevana melodijska linija mirnijeg toka. Ta je linija, iako smeštena u durski tonalitet, potpuno setnog, melanholičnog karaktera, kao adekvatna muzička potka tužne ljubavne priče koja se njome ispreda. Nije do sada nađena njena varijanta u literaturi, pa se sa rezervom može pretpostaviti da je peraška.

Iz De Sarnovih redova nije nažalost moguće razlučiti u kojim je prilikama izvođena u Perastu, ali je najverovatnije svoje mesto mogla imati tokom raznih okupljanja primoraca. Na osnovu istraživanja tradicije drugih delova primorja, ova je pesma u Perastu mogla biti pevana i tokom *maskerata* u dane poklada, na svadbama ali i na svakom drugom okupljanju tokom godine svetovnog karaktera kada su izvođene *pastorale*, ili je to mogla biti jedna od onih tzv. pesama *na narodnu*, izvođena po ulicama po ulicama dalmatinskih gradova.¹²⁵ Kako je po svojim osobenostima veoma srodna i sa pesmama koje Peraštani izvode tokom Fašinade (pr. 5 i 7), moguće da je pesma *Prem gizdava Bisernica, kruna svijeh Vila* nekada bila i deo ovog peraškog običaja.

Tamburaški zbor „Zmaiević“. Perast (Shubert 2012).

Kopija originala iz De Sarnove zbirke

Se 'tu creh a me tradire
Ti se varaš, dušo moja,
Non potrò giammai soffrire,
Da se obrati ljubav tvoja.

I compagni miei già sono
Puni tuge, mena plaču
Questa vita mia dispono
I na pušku i na maču.

Adorata vita bella.
Vilo moja preljubljena,
Io conosco cosa sia
Ova ljubav neizrečena.

Addio bene, mio tesoro,
Zbogom, vano srca moga,
Io ti lascio buona notte,
Dok ti osvane bijela zora.

Da te parto, dico, bella,
Triba nam se dijehti,
Ma mi manca la favella,
Čujem ti se, dušo, umr'jeti.

Ja već' neću prohoditi
Ispred bijela dvora tvoja,
Ali srce bit' će s tobom
Goji mi ga, dušo moja!

Nr. 10.

Prem gizdava Bisernica.

Andante.

p
Prem giz - da - va bi - ser - ni - ca, Kru - no' svijeh vr -

Prem gizdava Bisernica,
 Kruna svijeh Vila,
 Slatkijem rajem svoga lica
 Rani Radmila.
 Ona u lovu s družicami
 Dokle boravi,
 Ne zna što su mili plamni
 Slatke ljubavi.
 Tužan pastir pušta stada
 Ter za njom hodi,
 Dokle sunčani zrak zapada,
 Od kud ishodi.
 Pjeva urese nje jedine
 I svoje nemire,
 Plače, uzdiše, blijedi, gine,
 Čezne i umire.
 Polja i r'jeka, luzi j gore
 Koje ga slušaju,
 Plačne njemu odgovore
 Na plač davaju.

A nemila Vila odveće
 Tvrđa neg' hridi,
 Odgovorit' njemu ne će,
 Dok ga mr'jet' vidi.
 Videć' pastir da zama
 I plače i dvori,
 Ter nije lijeka svojoj rani
 Koja ga mori,
 Za vas svršit' kad ga muči
 S tavnom pameti,
 Od svoje dikle, on odluči,
 Ruke umr'jeti.
 Na se zv'jersku kožu stavi,
 Sliku promijeni,
 Pak se sakri u dubravi
 Za bus zeleni.
 Tud'jer progje Bisernica
 Lugom loveći
 K njemu obrati svoga lica,
 Da j' zvijer c'jeneći.

I vrh luga zlačenoga
 Strijelu nastrani,
 I Radmila, vijerna svoga,
 Rukom svom rani.
 Ranjen pastir tad zaviku:
 „Diklo nemila,
 Evo tvoga ljubavnika
 Sad si ranila.
 Ne vjerova ti nekada
 Srcu strvljenu,
 Bisernice, vjerni sada
 Tijelu ranjenu.
 I izdahnu, a diklica
 To videć', uze

Lomit strijele, gredit' lice
 Roniti suze.
 Vapeć': slatki moj pokoju,
 V'jerni Radmile,
 Sada poznah ljubav tvoju,
 Sjeti nemile.
 Sad te ljubim kad ne mogu,
 Mogah ljubiti.
 Ali vajmeh! po sve v'jeko
 Hoću tvá biti
 I s tvóm smrću, moja diklo,
 Željno shjediti!
 Reče, i sebi ranu dade
 Gork' u nemiru,

Pak u krilo mrtva pade
 Dragom pastiru.

Nr. 11.

Provesel'mo s' družbo mila.

Allegretto.

Pro - ve - - - sel' - mo s' družbo mi - la, Pro-

ve - - - sel' - mo s' dru-žbo mi - la.

Prepis pjesme

PREM GIZDAVA BISERNICA

Andante

p Prem giz - da - va bi - ser - ni - ca, Kru - no svijeh vr -

⁷ ja. Slar - kijem ra - jem tvo - ga

¹² li - ca tu - - - ni Rad - mi - la.

Provesel`mo se družbo mila (pr. 11)

Pesma *Provesel`mo se družbo mila* (pr. 11) se, poput pesme *Vesel`mo se braćo, kad se sastasmo* (pr. 1) može uvrstiti u *počasnice*. Njome su oslikani Peraštani, možda baš oni isti već pominjani *mladomisnici*, okupljeni prema hijerarhiji: tu je kapetan, potom starešine i naposljetku mladići (možda čak *Mladići*), odnosno, svi oni koji nose mačeve - upućujući time na pomisao da je (i) ova pesma nastala u doba kada su Peraštani junački branili svoje domove od raznih najezda. Polovinom 20. veka je zabeleženo da se pesma *Provesel`mo se družbo mila* u Perastu izvodi kao pratnja igri u delu svadbe nakon ručka u jeku najvećeg veselja, jer je mlada uspešno stigla u njen novi dom.¹²⁶ Ova pesma ukazuje, ne samo već izloženim melodijskim osobinama karakterističnim za peraške *počasnice* uopšte, već i svojim poetskim tekstom koji nije zabeležen u nekom drugim području, na mogućnost da je ili nastala baš u Perastu ili da je jedna od varijanata pesme izvođene i u drugim bokeljskim mestima naseljenim starijim slojem stanovništva.¹²⁷

Kopija originala iz De Sarnove zbirke

Narjeh pastir kad zavika:
 „Diklo nemila,
 Evo tvoga ljubavnika
 Sad si ranila.
 Ne vjerova ti nekada
 Srcu strvljenu,
 Bisernice, vjerni sada
 Tijelu ranjenu.
 I izdahnu, a diklica
 To videć', uze

Sada postah ljubav tvoja,
 Sjeli nemile.
 Sad te ljubim kad ne mogu,
 Mogah ljubiti.
 Ali vajme! po sve v'jeko
 Hoću tva biti
 I s tvóm smrću, moja diko,
 Željno sljediti!
 Reče, i sebi ranu dade
 Gork' u nemiru,

Pak u krilo mrtva pađe
 Dragom pastiru.

Nr. 11.

Provesel'mo s' družbo mila.

Allegretto.

Prepis pjesme

PROVESEL'MO S'DRUŽBO MILA

Allegretto

Pro - ve - - - - sel' - mo s'druž - bo mi - la, ——— pro -

- ve - - - - sel' - mo — s'dru - žbo mi - la.

Primorkinja konja jaše (pr. 12)

Poetski tekst pesme *Primorkinja konja jaše* (pr. 12) ima svoje mnogobrojne varijante u jednom širem području. Polovinom 19. v. beleži ih Franjo Kuhač u raznim delovima Hrvatske, kako primorskim, tako i kontinentalnim. Zbog najčešće navođenog imena (*Primorkinja*) i zbog evidentne veće zastupljenosti u tradiciji primorskih krajeva u kojima je i dalje u praksi, javlja se pomisao da je ova pesma utkana u tradiciju šireg primorskog područja.¹²⁸ Tome možda u prilog ide i peraška varijanta po De Sarnu.

Prema melodijskim osobinama iz De Sarnove zbirke, peraška *Primorkinja* ukazuje da je potekla iz muzike urbanog stila karakterističnog za primorce: smeštena je u šestominsku taktovnu poddelu, raspevana je i gipka, naznačavajući i svojom linijom osnovne harmonske funkcije (ponajpre dominantnu i toničnu). U pesmi se javlja i pripevni refren, duži od integralnog stiha (*sjaj mi sunce sjaj, sjaj mjeseca ne zahodi, kol'ko sam te žudio ja*). Posebno ga stoga treba istaći, jer nije tako čest u varijantama ove pesme drugih krajeva, pa navodi na pomisao da su je peraški *Mladići* pevali kako bi se udvarali i na svojim pirovima.

Osobine poetskog teksta ove pesme ukazuju da je ona deo navedenog bokeljskog *starijeg ljubavnog pevanja* (Primorac, u: Primorac, Marjanović 2015: 49–61). U njoj se mogu prepoznati i motivi potekli iz mitološkog načina razmišljanja, pre svega glavni lik, koji je, kao i u pesmi *Prem gzdava bisernice* (pr. 10) – vila.¹²⁹ Vežanost pesme *Primorkinja konja jaše* za nekadašnje obrede takođe ukazuje na njenu starost. Kao i u nekim drugim primorskim krajevima,¹³⁰ a prema dokumentima iz polovine 20. veka, njome je praćena igra tokom svadbe u momentu kada su svatovi doveli mladu u njen novi dom.¹³¹

Kopija originala iz De Sarnove zbirke

23

Provesel' mo, družbo mila, I njegove starješine
 Družbo mila, družbo izbrana I mladiča sve Peraške
 Perivoja lijepoga, I svakoga, koj' mač paše.
 Kapetana Peraškoga

Nr. 12.

Primorkinja konja jaše.

Allo. moderato assai.

Pri-mor - ki - nja ko - nja ja - še, Sjaj mi sun - ce sjaj!

Sjaj mje - se - će, ne - za ; ho - di Ko - H - ko

sam te to - li - o - ja.

Primorkinja konja jaše
Adante { Sjaj mi sunce, sjaj!
 Sjaj mjeseče, ne zahodi
 Kol'ko sam te žudio ja.¹
 Sama sobom govoraše:
 Mili Bože, lijepa ti sam,
 Tanka ti sam i visoka,
 Bijela ti sam i rumena.
 I još da imam crne oči,
 Dostojna bi begu bila,
 Al' mu bratu Aliveru.
 To začuše begu sluge,
 One begu kaživahu:
 Ah! da znadeš, gospodaru,
 Šetala je primorkinja,
 Sama sobom govoraše:
 „Mili Bože, lijepa ti sam,
 Tanka ti sam i visoka,
 Bijela ti sam i rumena.

I još da imam crne oči,
 Dostojna bih begu bila,
 Al' mu bratu Aliveru.“
 Bego slugam govoraše:
 Ufatite primorkinju,
 Primorkinju bijelu Vilu.
 Mjerite joj mačem kosu,
 Ako j' kosa dulja od mača,
 To će biti ljuba moja,
 Ako j' kosa kraća od mača,
 To će biti moga brata,
 Moga brata Alivera.
 Sluge bega poslušaaše:
 Ufatiše primorkinju,
 Primorkinju bijelu Vilu.
 Mjeriše joj mačem kosu,
 Kad li kosa dulja od mača,
 Tad je Vila ljubi bega.

Nr. 13.

Kad mi lijepa vojska gradu pristupaše.

Andante

Kad mi lije-pa voj-ska gradu pri-stu-pa - - - še.

Kad mi lijepa vojska gradu pristupaše,
 Kad mi lijepa vojska gradu pristupaše.

Prepis pjesme

PRIMORKINJA KONJA JAŠE

Allo. moderato assai

Pri - mor - ki - nja ko - nja ja - še. sjaj mi sun - ce sjaj! — Sjav nje - se - če, ne - za-

ho - di ko - li - ko sam te že - li - o ja.

Kad mi lijepa vojska gradu pristupljaše (pr. 13)

Poetskim tekstom ove pesme je oslikan deo života iz junačke prošlosti primoraca, možda baš istih onih kojima su ispevane i *počasnice* (*Junak junaka okom pogleda* itd). Da li je reč o varijanti pesme pevane i u drugim krajevima, ili je potekla iz Perasta nije lako odgonetnuti, jer u njenom poetskom tekstu nema nikakvih bližih odrednica koje bi navedeno razjasnile. Bez obzira na to, Peraštani se očigledno identifikuju sa poetskim sadržajem koji se ovom pesmom izlaže. Pesma je otuda (i) njihova, tradicionalna, jer se poklapa sa načinom razmišljanja iz vremena kada su se u bitkama borili sa svoj Perast – ona podstiče i veliča njihovo junaštvo. Vojvoda sa svojom vojskom opseda grad, ali pre nego što će ga osvojiti, izdaje naredbu. Mudro okrenut budućnosti svoga rodnog grada kao i svojim sunarodnicima, on nalaže oženjenima da se vrate svojim domovima da ne bi bili ozleđeni u boju, a kako bi se starali o svojim porodicama i meštima. Oni neoženjeni, zajedno sa vojvodom mogu u bitku. Uzgred, u ishod bitke se uopšte ne sumnja, već se poetskim tekstom ove pesme odmah predočava kako će peraški junaci zbog izvojevane pobeđe biti nagrađeni podelom osvojenog plena, što je tipično za epsku poeziju.

Kopija originala iz De Sarnove zbirke

Dostojna ti bega bija,
 Al' mu bratu Aliveru.
 To začuše begu sluge,
 One begu kazivahu:
 Ah! da znadeš, gospodaru,
 Šetala je primorkinja,
 Sama sobom govoraše:
 „Mili Bože, lijepa ti sam,
 Tanka ti sam i visoka,
 Bijela ti sam i rumena.

Ali j' kosa krać od mača,
 To će biti moga brata,
 Moga brata Alivera:
 Sluge bega poslušаше:
 Ufališe primorkinju,
 Primorkinju bijelu Vilu.
 Mjeriše joj mačem kosu,
 Kad li kosa dulja od mača,
 Tad je Vila ljubi bega.

Nr. 13.

Kad mi lijepa vojska gradu pristupaše.

Andante

Kad mi lijepa vojska gradu pristupaše,
 Gradu pristupaše, grad joj se bojaše,
 Grad joj se bojaše, ljepši mi bijaše,
 Lijepši mi bijaše, pred vojskom vojvoda,
 Pred vojskom vojvoda, koj' vojsku kupljaše,
 Koj' vojsku kupljaše, te im govoraše,

¹ Za svaki stih opetuju se stihovi: „Sjaj mi sunce, sjaj!“ i t. d.

Te im govoraše: a vi moji junaci,
 A vi moji junaci, koji ste oženjeni,
 Koji ste oženjeni, hajdete domove,
 Hajdete domove, da majke hranite,
 Da majke hranite i vjerne ljubovce.
 A vi moji junaci, koji ste neženjeni,
 Koji ste neženjeni, hajdete sa mnom,
 Hajdete sa mnom, da plijen plijenimo,
 Da plijen plijenimo, što zaplijenimo,
 Što zaplijenimo, bracki da dijelimo,
 Bracki da dijelimo, svakome junaku,
 Svakome junaku vran konj i gjevojka,
 Vran konj i gjevojka, a meni vojvodi,
 A meni vojvodi do dva vrana konja,
 Do dva vrana konja i dvije gjevojke.

Nr. 14.

Rano rani Gjurgjevica Jela.¹

Largo. *ad libitum*

Ba - - - no ra - - - ni Gjor - gje-

Prepis pjesme

KAD MI LIJEPA VOJSKA GRADU PRISTUPAŠE

Andante

Kad mi lije - pa voj - ska gra - du pri - stu - pa - - - - še.

Prepis notnog zapisa Ludvika Kube: Pjesme dalmatske iz Boke, 1907

Pr.br.122

Kad mi lijepa vojska gradu pristupljahu

Kate Niković

Kad mi lije - pa voj - ska gra - du pri - stu - plja - - - - hu, hu.

Ex voto: Zahvalnost zavještana Gospi nakon svih velikih bitaka za odbranu Perasta.

Rano rani Đurđevica Jela (pr. 14)

Koliko je za De Sarna važna prilika kada se pesma *Rano rani Đurđevica Jela* (pr. 14) izvodi, svedoči upravo njegovo objašnjenje ispod nota, po kojem Peraštani ovom pesmom obeležavaju đurđevdansko ljuljanje: „Ova se pjesma pjeva o Sv. Đurđu na culjki (ljuljaški) u glavnome ovako, od nekih i s neznatnim promjenama“ (De Sarno 1896: str. 24). Otuda će više pažnje biti posvećeno ovoj nekadašnjoj bokeljskoj svetkovini.

Đurđevdan je jedan od starih običaja kojeg Bokelji više ne obležavaju na ovakav način.¹³² Tokom 20. veka je zabeleženo da su zbog zdravlja i plodnosti, u Boki brane grane *duba* (hrasta), da su dodirivani plodovi *šipka* (nara) i dren, a sve to iz verovanja da će oni koji tako postupe biti jaki, rumeni i zdravi.¹³³ Nakon toga je bokeški Đurđevdan obeležavan i u crkvi, odlaskom na misu, a potom se nastavljalo slavlje, ponovo sa mnogim elementima prehršćanskog porekla. Kao sačuvan trag nekadašnjeg obreda, mladi su se obavezno kitili cvećem i grančicama, iz istog razloga kao što su to činili dodirujući hrast, dren itd, radi plodnosti i zaštite. Potom je prema tradiciji, trebalo da se devojke ljuljaju na *culjki* (ljuljašci) i to dve po dve.¹³⁴ Meštani iz Škaljara i Gornjeg Stoliva srednje ili starije generacije i dalje pamte običaj ljuljanja na *culjkama* kojeg su praktikovali u svom detinjstvu i mladosti:

Na Đurđevdan (u Stolivu): *imali smo gore velika stabla, kostanje, i objesimo velike konope i stavimo jednu dasku i ondar se na to sjedi – to je culjka. I culja se, nama je Đurđevdan 23. aprila a pravoslavnije` 6 maja.*¹³⁵

Peraštani su u prošlosti takođe veoma poštovali kult Svetog Đorđa, na primer, ime ovog sveca nosi jedno od njihovih ostrva (od 7. veka, kada se na njega nastanjuju fratri benediktanci).¹³⁶ Kako navodi De Sarno, Peraštani se kao i u drugim bokeljskim mestima na Đurđevdan okupljaju oko *culjki*, i poput drugih Bokelja najverovatnije igraju u kolu praćenom pevanjem¹³⁷ (i) pesme *Rano rani Đurđevica Jela*. Međutim, u Perastu polovinom 20. veka ova pesma postaje deo svadbene svečanosti, te se izvodi u momentu kada je mlada uspešno dovedena u svoj novi dom.¹³⁸ Otuda njena povezanost sa običajima uopšte, kao i njene osobine poetskog teksta, ukazuju da je nastala u doba verovanja u učinkovitost obreda,¹³⁹ a brojne varijante tog teksta zabeležene u raznim krajevima povezuju perašku tradiciju sa tradicijom jednog mnogo šireg područja.¹⁴⁰

Kopija originala iz De Sarnove zbirke

24

Te im govoraše: a vi moji junaci,
 A vi moji junaci, koji ste oženjeni,
 Koji ste oženjeni, hajdete domove,
 Hajdete domove, da majke hranite,
 Da majke hranite i vjerne ljubovce.
 A vi moji junaci, koji ste neženjeni,
 Koji ste neženjeni, hajdete sa mnom,
 Hajdete sa mnom, da plijen plijenimo,
 Da plijen plijenimo, što zaplijenimo,
 Što zaplijenimo, bracki da dijelimo,
 Bracki da dijelimo, svakome junaku,
 Svakome junaku vran konj i gjevojka,
 Vran konj i gjevojka, a meni vojvodi,
 A meni vojvodi do dva vrana konja,
 Do dva vrana konja i dvije gjevojke.

Nr. 14.

Rano rani Gjurgjevica Jela.¹

Largo. ad libitum

Ba - - - no ra - - - ni Gjor - gje -
 vi - - - ca Je - - - la.

¹ Ova se pjesma pjeva o Sv. Gjurgju na cutjki (ljudjaki) u glavnome ovako, od nekib i s neznatnim promjenama.

Rano rani Gjugjevica Jela,
 Prije Gjura u polje uranila,
 Nabrala je smilja i bosilja,
 Savila je tri zelena vijenca.
 Jedan Jela sama sebi vila,
 Drugoga je Gjuru namijenila,
 A trećega niz Dunav pustila.
 Zelenu je vijencu govorila:
 „Plov' mi, plov' mi moj zeleni vijenče,
 Dok doploviš do Gjurove majke.
 Pak ćeš reći mlada Gjura majci:
 Ženi majko u jeseni Gjura,
 Ako li ga oženiti ne ćeš,
 Sam će Gjuro pred dvorove šetat'
 I bez konja i bez kalauza.
 Nemoj reći da sam nametnica:
 Nametnici magla pred očima,
 A udovici jasna mjesečina,
 Meni mladoj tri žarka sunašca.“

Nr. 15.

Potle uzeća Risna mjesta . . .¹

Andante.

Po-tle uze-tja Ri-sna mje-sta od Mle-ča-ni-nā.

Potle uzetja Risna mjesta od Mlečanina
 Ne ostade već u Risnu jednoga Turčina,
 Neg u klobuk ercegovski svi se prinieše
 I osvetu prot Perastu sobom ponieše.

¹ Boj prot Perastu bio je 16. maja 1684.

Prepis pjesme

RANO RANI GJURJEVICA JELA

Largo *ad libitum*

Ra - no - ra - ni - Gjur - gie - vi - ca

⁵

je - - - - la.

Savremena klapska obrada pjesme (prepis iz Lirice br.1)

Rano rani Đurđevica Jela

Po zapisu Ludvika Kube, 1907. Perast.
Obrada: Jure Šaban-Stanić, 2013.

Moderato

1. Ra - no ra - ni, ra - no ra - ni Đur - đe - vi - ca Je - la, tra - la - la (la-la)
2. Na - bra - la je, na - bra - la je tri ze - le - na vijen - ca, tra - la - la (la-la)

6
1. la - la la, Đur - đe - vi - ca Je - la. Đur - đe - vi - ca Je - la.
la - la la, tri ze - le - na vijen - ca. tri - ze - le - na vijen - ca.

Savremena klapska obrada pjesme (prepis iz Lirice br.1)

RANO RANI

(NARODNA PIJESMA)

Umjereno Obrada: N. Gregović

S

mf 1. Ra - no ra - ni, ra - no ra - ni dur - de - vi - ca
 2. Pri - je Đur - da, pri - je Đur - da, u dvor u - ra -
 3. Na - bra - la je, na - bra - la je, tri ze - le - na
 4. Pr - vo - ga je, pr - vo - ga je, Đur - đu da - ro -
 5. Dru - go - ga je, dru - go - ga je, niz mo - re po -
 6. Tre - će - ga je, tre - će - ga je, se - bi o - sta -

A

Je - - - - la, ra - no ra - ni, ra - no ra - ni
 ni - - - - la, pri - je Đur - da, pri - je Đur - da,
 vjen - - - - ca, na - bra - la je, na - bra - la je
 va - - - - la, pr - vo - ga je, pr - vo - ga je
 sla - - - - la, dru - go - ga je, dru - go - ga je
 vi - - - - la, tre - će - ga je, tre - će - ga je.

rit.

dur - de - vi - ca Je - la dur - de - vi - ca Je - la.
 u dvor u - ra - ni - la u dvor u - ra - ni - la.
 tri ze - le - na vjen - ca tri ze - le - na vjen - ca.
 Đur - đu da - ro - va - la Đur - đu da - ro - va - la.
 niz mo - re po - sla - la niz mo - re po - sla - la.
 se - bi o - sta - vi - la se - bi o - sta - vi - la

Potle uzeća mjesta (pr. 15)

Poput pesme *Kad mi lijepa vojska gradu pristupljahu* (pr. 13), poetskim tekstom pesme *Potle uzeća mjesta Risna mjesta od Mlečanina* (pr. 15) takođe je oslikan deo života iz junačke prošlosti primoraca - boraca. Ova pesma svrstava perašku tradiciju na posebno i visoko vrednovano mesto. Kako to znalački ističe Jakša Primorac kada detljno tumači pesme iz Kubinog bokeljskog rukopisa iz 1907. godine, ova je pesma jedno od najvažnijih otkrića navedenog rukopisa, jer je reč o jednoj od dve varijante kojom je pevan poetski tekst peraškog baroknog pesnika Ivana Krušale (1697–1735)¹⁴¹. Važnost postojanja ove peraške pesme poima, ali i u svojoj zbirci naglašava sam De Sarno. U napomeni na kraju ove pesme (istovremeno pokazavši tim i svoju istraživačku crtu, De Sarno 1896: str. 34), on obznanjuje poreklo njenog teksta: to je stari rukopis „Spievanje dogagjaja boja Peraškog na 15 Svibnja 1654“. Pozivanje De Sarna na ovaj stari rukopis upućuje na pretpostavku da Peraštani njegovog doba poznaju pesmu *Potle uzeća mesta Risna mjesta od Mlečanina*, ali i da je sve ređe izvode.¹⁴²

Kopija originala iz De Sarnove zbirke

A zeleni mi zeleni vijenče,
 Zeleni je vijenču govorila:
 „Plov' mi, plov' mi moj zeleni vijenče,
 Dok doploviš do Gjurove majke.
 Pak ćeš reći mlada Gjura majci:
 Ženi majko u jeseni Gjura,
 Ako li ga oženiti ne ćeš,
 Sam će Gjuro pred dvorove šetat'
 I bez konja i bez kalauza.
 Nemoj reći da sam nametnica:
 Nametnici magla pred očima,
 A udovici jasna mjesočina,
 Meni mladoj tri žarka sunašca.“

Nr. 15.

Potle uzeća Risna mjesta¹

Andante

Po-tle uze-tja Ri-sna mje-sta od Mle-ča-ni-na.

Potle uzetja Risna mjesta od Mlečanina
 Ne ostade već u Risnu jednoga Turčina,
 Neg u klobuk ercegovski svi se prinieše
 I osvetu prot Perastu sobom ponieše,

¹ Boj pod Perastom bio je 15. maja 1654.

Vierujući da je Perast, jur Mlečanima
 Svedj tažeći, uzrokovó razsutje njima.
 Zato paši Ercegovcu plaću se i mole,
 Da na Perast ljuto osveti njihove bole.
 Kad se paša njima skloni, to pogoditi,
 Mehmed agi on naredi vojsku voditi,
 I na Perast š njom udarit ništa žaleći.
 Blago i čeljad zarobiti — miesto žažeći.
 Pak Dizdaru od Novoga isto poručí,
 Da pripravi ormanice i tajno muči.
 I na petnajst od onoga svibnja mjeseca,
 Petak danak, turačkoga njihova sveca,
 Neka pošlje ormanice niz sinje more,
 I porobi Lepetane do Lastve gore;
 I dva otoka od Perasta neka opliene,
 Gde će blago bit Peraško od vel'ke ciene.
 A kad bude na Perastom sva vojska doći,
 Neka budu tada 's mora dat' im pomoći,
 Neka budu Perašćani svuda okruženi,
 Od žestoka ljuta boja i sažeženi.
 Zato pisa Mehmed agi Risvanoviću,
 Priatelju dragu svome, begu Čegiću:
 Na otmanske plačne žalbe prot susedima
 Peraškiem ajdncima dosadnima,
 Hoće paša, da porobim sve Peraštjane,
 Al ne mogu bez pomoći od tvoje strane,
 Daj mi zato tri hiljade tvojieh momakâ,
 Sve izberi serdačnie mladie Turakâ.
 K njima ću ja još toliko tad pristaviti,
 I tad hoće šest hiljada sve vojske biti.
 Posla njemu beg Čegić také pomoći,
 Kâ mu dojde u Korjenice sutra u noći.
 Kada pozna ove sprave agova ljubi.
 Uzboja se, jer promisli na zloj pogubi,
 Pak mu reče: Mehmed aga, Moj gospodaru!
 Naši tebe na zlo stavlju — ludo te varu.
 Ako ideš Perast miesto sad porobiti,
 Promisli na pogubi, kâ može biti?
 Promisli, da je Perast s tverdjom obranjen,
 Izpod Krša pod kraj mora tvrdo posadjen,

Da nemože piešac skupa na njemu priti,
 Da nemože s konjicima na njem udriti,
 Da brez vode, koje nema, nemože se stati,
 Tvoja vojska gospodine brez pogube neglivosati,
 A svrh svega Peraštjani svi su junaci,
 Braniti će se svi do smerti, dok budu jači.
 Ja se bojim gospodine tvoje pogubi,
 Ne hod' tamo, ustavi se, moli te ljubi.
 Neće svieta ljubi svoje mlad Mehmed aga,
 Nego sledi svoju odluku, jer mu je draga.
 Diže vojsku više Risna, s ovom vojskom pade
 Sa tri strane, potla udarit naredbu dade.
 Perva vojska izabrana uputit će se,
 I kraj mora nočno i tajno uvući će se,
 Kroz vas Perast mučajući druge čekati će,
 I stravljene žene i ljudi robe fatat' će,
 I drugom vojskom on će sići niz Velihniće,
 I zamoći s ovom udrit na sve Penčiće;
 Kroz Oravac niz Glogovac tretja će udriti,
 I svu Luku od Perasta žeći i robiti.
 Dan naprieda Peraštjani sriečno poznaše
 Sve ove sprave po priatelju u tajne glase;
 Koji biaše u Banjaue, dobar Rišćanin,
 Po imenu Ban Tomane, rodom Rišnjanin.
 Ki je nočno poručio po svojoj ljubi,
 Vickoviću vojvodi, nek se ne gubi,
 Nego neka hitro dojde više Sopota,
 Njegova je od nevolje velja rabota.
 Tu je Krile Vickovića ladjom pošao,
 Tu je Bana priatelja zorom našao.
 Ban mu reče: Vickoviću, moj priatelju,
 Na znanje ti kratko davam u mom dreselju,
 Mehmed aga na vas ide smertnom odlukom,
 Sa tri vojske udarit će s velikom bukom,
 I za tiem povidje mu sve bojne sprave,
 I nuka ga, na obranu da se priprave.
 Pak zaglavi za istinu, kû ti donosim,
 Uzdarje te netegotno priatelju prosim
 Ako budeš pridobiti nepriatelja,
 Neizrečna bit će meni velja veselja,

Podat ćeš mi u Perastu žudjeni stanak,
 Da tu mogu pribivati svaki moj danak,
 Jer ne mogu lurski jaram već podnositi,
 Zato žudim s mojom kućom u Perast siti.
 Vicković mu zafaliva, serdce iznosi,
 I s harnosti obećava, što mu zaprosi
 Kad se vrati u Perastu, braću sakupi:
 Na obranu braćo moja, junak zaupi!
 I naredbe bojne dava za svu obranu,
 S' svoiem okom sve poziva na svaku stranu;
 Ali momci izvan biahu na putovanje,
 A najveće u Albanii za tergovanje.
 Skupa tole u brodovima doma idiahu,
 Iz rata se užežene udilj vratjahu —
 Ali s vietra suprotivna doć nemogoše,
 Zato u Perast svi ostali slabi biehoše.
 Dvadeset broda njihovieh došli biahu
 U Moluntu bližnu luku, i tu čekahu,
 Zato slabi na oružju biehu na domu,
 Četerdeset malo više, al samo k tomu
 Božja pomoć nad sve ine dostoja njima
 I Dievica, božja majka, koja je š njima,
 Kū čudesnu svetu ikonu tajno donieše,
 I u tvergju za obranu svoju staviše.
 Pod nje krilo starce i miesto i, ino blago,
 U istu tverdju postaviše, što jim je drago;
 Molbe čineć božjoj majici u plačne glase:
 „Dievo slavna obrani nas i miesto naše,
 Da možemo predobiti nepriatelja,
 Neka budi tebe slava a nam veselja,
 A mi ćemo bogoljubno i nasljednici
 Svieh godinah došašnieh biti harnici,
 Zaviětovno u ovi danak božjoj milosti
 Fale tebi uzdavati i čestitosti.“ —
 Poćom toga žene i diecu sve ukercaše
 Put Kotora i Stoliva udilj poslaše,
 Pak se smirno pripravieše na svu obranu,
 Za odbiti neprijatelja na svaku stranu.
 I zato se u Čardake svi razdieliše
 I s ahirom potrebitom svi se zatvoriše.

To su zgodno u večeru liepo učinili,
Kod Banje su u ladjicu stražu stavili,
Koja tajno sviem dokaza u svom dohodu,
Da su Turci preko Banje k moru u hodu.
U ponoći, kad je zemlju noć priklopila,
Eto ide kroz Pendžiče vojska nemila,
Smirni Turci u sve miesto uvukoše se,
Ljuto i tajno među kuća namjestiše se,
Čekajući dokle zora bude prasnuti,
Iz planine dvie vojske budu kliknuti,
I za tim ustrašeni svi Peraštjani,
Kud izlezu izvan kuća budu fatani,
Sve to vidu Peraštjani iza prozora,
Čekajući dokle dogje žudjena zora,
Kad je bilo prie zore po volji Boga,
Od svibnoga na petnajst, godišta ovoga,
Stade huka, stade vika „alaj na more“.
Kako da se sva peraška planina ore,
S takom vikom puškajući slaze niz dole,
Kako voda niz litice i u prodole;
Narepljuju silni Turci na obie strane,
Kolik da će proždreti sve Peraštjane,
Kad se niže približoše istom odani,
Tadar oganj izmetnuše svi Peraštjani,
Pucu puške iz čardaka kako topovi,
Obaljuju silne Turce, kako gromovi;
Koji prvi naskočiše, smert jih dopade,
Koji drugi nepoginu, ranjen ostade,
Čiem na luku udariše i ulegoše,
Dvadeset kuća brez čeljadi tad sažegoše,
Pred njima je barjaktare biesne glave,
Smiono momče ponosito i puno slave,
Niti pliena, ni odora tu učiniše,
Neg nieki s kervi oganj tu ugasiše.
Bieše u luku bojna kula Matoševića,
Ka branjaše ovi prodol sve do Stojšića,
U nju biehu zatvoreni sedam junaká,
Sve po izbor Peraštjaná mladi momaká,
Matošević, starac Vuko, osmi vladaše;
Biesni junak, kao momak, puškom gadjaše,

Z ove kule pogubiše dosta Turaká,
 Od pervieh naskočniká, mladi momaká.
 Al ne mogu barjakdara nigda zgoditi,
 Čiem ga vidu prema kuli vojsku voditi,
 Matošević, starac Vuko, svoje prikori:
 „Nijedna puška barjakdara još neumori!
 Al žudite vidjeti: da on proleze
 Iz prodola i vas Perast s ognjem sažeže!“
 Odgovor mu Kukulović Anto podava:
 „Ja ću ubit barjakdara. evo mi glava,
 Ja ću iz kule izkočiti, k njemu ću poći
 I ubit ga s mojom puškom, da zna nedoći,
 Neg ako ga ja ubiem kćercu ti prosim,
 Kojoj ljubav prem serdačnu davno nanosim,
 Koju prosih tebi čajku, neće mi je dati,
 A sad hoću s mom pogubom nju dostojati!“
 Antu Vuko odgovara: „Viera ti je moja,
 Ak ubiješ barjakdara, biti će tvoja,
 Bit će tvoja kćerca moja Ladana ljubi,
 Dostojan si boljeg dara u ovoj pogubi,
 Taká ljubav, kad je prava, čista i sjajuća,
 U sred smertne pogibe, ona je moguća.“
 Za tiem Anto izvan kule smiono izadje,
 Simo tamo upazući, s Turcima zadje,
 Kad se bliže on primaknu puškom udari
 Barjakdara ispod gerla, da ne labari;
 Zabušeni Turci za njim puškom udriše,
 Al ga samo u kolieno malo raniše.
 Ranjen Anto jur pobieže, k' kuli se vrati,
 Iz kule ga bratja brane, dok se povrati.
 Za tiem Turci prestrašeni svi pobiegoše
 Uz dolinu više luke kada sadjoše.
 Kukulović bolovó je i ozdravio,
 Jer je Vuko kćercu svoju s njim ostavio,
 Koja ga je liečila i ozdravila;
 Pak se potla za nj vienčala ljubovca mila.
 U isto doba Mehmed aga više Pendžića
 Doprie svojom berzom četom od Korjenića,
 Turci s njime više špile barjak staviše,
 Ali iz tverdje s topovima tu jih pobiše,

Bieše tverdja dipi vladana od Vickovića,
 Vojvoda je, neboji se Risvanovića,
 Za svie straná síplje oganj, i s topovima
 Razgonjiva silne Turke, kò s gromovima,
 Svega boja na vèrh tverdje žena se ukaza,
 U strašnomu veličanstvu Turcim se prikaza,
 Bielo ruho na — se ima svietlo i sjajuće,
 Od obrane dielo kaže sviema moguće.
 Pristrašeni Turci vide tako čudestvo,
 Serdece njima sviem slediva nje veličanstvo.
 Ovako se božia Majka tad prikazala,
 I Perastu svoju zaštitnu obranu dala;
 Kada vide Mehmed aga, da nije moguće
 Pristupiti k ovoj tverdji, udri na kuće,
 Zapovieda, da se bude robit i palit,
 Nek se nejmú Peraštjani zašto već falit,
 Tadar Turci narièpiše na Buroviće
 I izgorješe deset kuća u sve Pendžiče,
 Ništa blaga, malo robe tu zarobiše,
 Nego samo tri djevojke, što uhitise,
 Al u zli čas i s' zlom srećom to učiniše,
 Jer s' štetom i sramotom sve naplatiše,
 Zašto s boja žestokoga okò čardaka
 Osta mertvih i ranjenieh dosta Turakâ:
 Već nemože Mehmed aga više činiti,
 Nečadu mu iz čardaka oka otvoriti,
 Učinio je, što je mogò, junak mahniti,
 Već nemože robe robit, kuće pleniti,
 Uzmaknu se za nebíti s' sviem oboren,
 Pod Naranću Širovića sieđe umoren,
 Vidješe ga Kolovići bratja iz čardaka,
 Gdje se bieše obkružio od svieh Turakâ,
 Čeferdarim iz čardaka zgodno udriše,
 I tako ga na zlo miesto smertno raniše,
 Ranjen aga tad zavapi: „Bratjo moja mila,
 Rana me je dopanula i smert nemila!“
 Svi se Turci zabaviše okò vojvode,
 Tad' Kolović Krile vidje liepe zgone,
 Iz čardaka izletiva s puškóm u ruci,
 Berzo terći, samur skini, život pokući,

Pak na Turke puškom baca, ubi nekoga,
 Maliem puškam oganj dava, ubi još koga.
 Biežu Turci razagnani izpred hajduka,
 A on doprie k Mehmed agi, gdje ranjen kuka,
 Derže sablju damaškinju, glavu mu odsieće,
 Pak veselo hitro i rado natrag uteće.
 U čardaku svom ulieze, glavu donese,
 Koju potla u Koloru sobom ponese,
 Ponese je sam Duždaru slavnom glavaru,
 Koji se vele obradovā ovakom daru,
 I za uzdarje njemu pođa cielu slobodu,
 Zašto bieše sakrivio u njeku zgodu.
 Pošto Turci izgubiše svoga vojvodu,
 Prestrašeni upaziše nesrećnu zgodu,
 Pobiegoše svi strašeni na gornjoj strani,
 Al puškami tjeraju ih svi Peraštjani.
 Kad se Turci pod planinu svi uzmaknuše,
 Pristadoše, i od tole plačno kliknuše.
 Prošeć tielo Mehmed age, svoga vojvode,
 A za njega dat će robe, kē sobom vode,
 Nehtijuci ostaviti ono teleso,
 Da mu nebi psi derpili smerdjeno meso;
 Ostaviše stariješine onu potjeru,
 I za malo jur vremena dadoše vieru,
 Pak pošteno odluciše robje primiti,
 A tielo Mehmed age Turcim vratiti.
 Tako u berzo dagoše mu ruho i oružje,
 Desnicu mu odsjekoše, neka je ružje,
 Koje potla Koloviću sve darovaše,
 Tako pravo dat' mu oružje dužno biaše;
 Tielo Turcim predadoše gori na više,
 A tri žene zarobljene za to primiše.
 Opet Turci bieže bolje k Risanskoj strani,
 Opet istu tjerajuć ih svi Peraštjani,
 Tjeraše ih sve na pleći do Ladenića,
 Pobiegoše mnogi Turci i brez torbicā.
 Pratiše se Peraštjani na svomu domu,
 Umoreni al veseli po svemu tomu. —
 I najpervo višjem bogu fale dadoše,
 I pred svetom božjom majkom plačno padoše,

Premoguća pomoćnica na svaku stranu.
 Pak milostno liečiše Turke ranjene,
 I na dom ih povernuše ne progonjene.
 U isti dan isto jutro od boja ovoga,
 Doprieše ormanice Grada novoga.
 Devet bijaše ormanica, puni momaka,
 Ocinjana i Novljana morskiah Turaka,
 Mustaj Reis od Ocinja njem zapovieda,
 Silni ture i nemili i pun jeda,
 Oplieniše Lepetane i dio Stoliva,
 Poraziše gdje god bijaše Peraška liva,
 Ali roblja ni učiniše, ni ufatiše,
 Zašto utekó svak bijaše gore na više,
 Dva otoka od Perasta sva odrieše,
 Malo odora tu nadjoše i sobom ponieše,
 Pak se zdravo povernuše Gradu novomu,
 S malom slavom i koristi po svem tomu;
 Ali zató bi Reisu plata s bremena,
 Duždar mu je odsiekao glavu iz ramena,
 Zašto nije Perast bio, kako je mogó,
 Zašto nije s ormanicam vojsku pomogó,
 Neg se gusar zaklonio, plien činjeći,
 A ostavio Mehmed agú za sviem na pleći.
 Po milosti božje majke i nje poroda —
 Bi Perastu mnoge slave ova dogoda,
 Čim Turaká dvie stotine bili ranjenje.
 A sto i više četerdeset osta mertvie,
 Među kojim poglavara, ki pomogoše;
 Devetnajst Ercegovcá, što nalegoše,
 Trideset kuća užegoše Turci tadara,
 Malo koja od ovieh bijaše od glavara,
 Koje prazne nedadoše Turcima pliena,
 Nego oganj, zašto nicke imadu síena.
 Za ovu milost, što primiše od stvorca boga,
 Peraštjani činu provod zavieta ovoga,
 U ovi danak skupljo noseć ikonu svetu,
 Od Skarpjela božju Majku čudnu i prisvetu,
 Slavnu píesmu pievajućí Ambrožievu
 Sinka i Majku svedj faleći za dobit ovu.

Ovu pjesmu ja učinih Ivan Krušala,
Opat misnik u Perastu, Jezusu fala,
Pošto dodjoh iz učenja Padovanskoga,
Malo vieštan od jezika sad slovinskoga.
Uvierujem od istine ove poviesti,
I da ovdje ništa nije od moje svijesti.
Starišine svieđočanstvo meni dadoše,
I pa čajko moj predragi, kako vidjoše,
Koji se u boju namieriše ovdj pisanu,
I kako se sve nahodi u pismohranu.¹

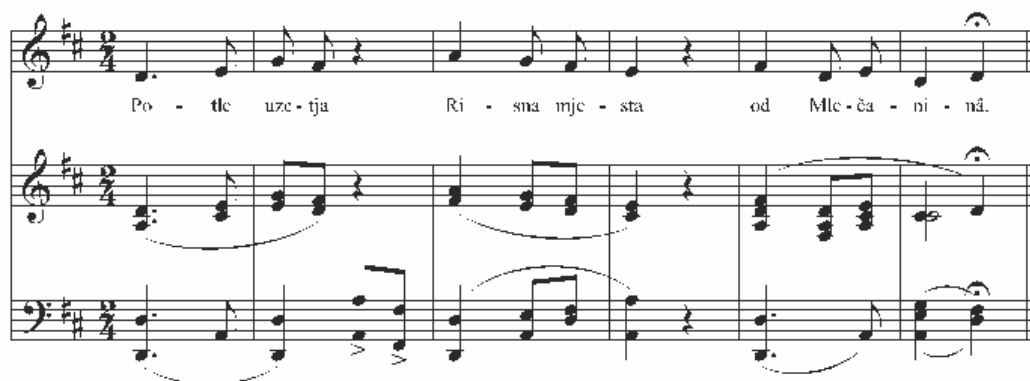
¹ Ortografiju sačuvao sam kako sam je našao u jednom starom rukopisu: „Spievanje dogogjaja boja Perastkog na 15 Svibnja 1654“ i koja čestimice odgovara onoj sačuvanoj u jednoj staroj publikaciji ove pjesme tiskanoj u „Trestu, Stamparia austrijskog Lloydja 1864“. 8

Prepis pjesme

POTLE UZEĆA RISNA MJESTA...

Andante

Po - tle uze - tja Ri - sna mje - sta od Mle - ča - ni - na.

Prepis notnog zapisa Ludvika Kube: Pjesme dalmatske iz Boke, 1907

Pr.br.40

[Mjesta uzeća od Perasta od Mječanina]

Muo. Kapetan Ferdo Petović

Moderato 1

Mje-sta u-ze-ća od Pe-ra-sta od Mje-ča-ni-na ne o-sta-de

10

već u Ri-snu ni je-dnog Tur-či-na.

Peraštani nose titulu Gonfalonijera – onih koji su svojim životima branili Ratnu zastavu Sv. Marka.

Perast je u sastavu Mletačke republike bio od 1420 do 1797. godine

²⁶ De Sarnovu melodiju peraške *Dobre molitve* potvrđuje nedugo potom i notni zapis Ludvik Kube (Primorac, Marjanović 2015: pr. 120), po kojem se, osim nekih izmena (u prva dva takta), jasno prepoznaje velika sličnost sa De Sarnovim zapisom.

²⁷ U prilog navedenom, ovakav tonski niz je moguće konstatovati u okolini Splita (Veli Varoš, fis g a b) i to u glagoljaškog pevanju pesme *Verši od muke Isusove (Gospin plač)*; u Martinić 1981: pr. 151d, str. 101).

²⁸ V. o tome u Golemović 1997: 23.

²⁹ Iako se u poetskim tekstovima ovih peraških *počasnica* javlja najčešće simetrični deseterac, po kojem je ispevan i De Sarnov notni zapis pesme *Sijeda brada, srebrna čaša* (X: 5,5), u ostalim se taj simetrični deseterac kombinuje i sa drugom vrstom stihova: u pesmi *Ovo je gospodar, velji božiji dar* prvi melostih je u jedanaestercu (XI: 6, 5), neke pesme se ispevaju trinaestercu sa dve cezure (*Dolećeše dva sokola iza planine i Gjevojčica reku gazi, noge joj se bijele*, XIII: 4, 4, 5) itd. To opet, nimalo ne remeti korišćenje ovog modela jer su *počasnice* ustaljena forma, u kojoj se na određenim mestima očekuje improvizacija, osmišljena upravo u momentu izvođenja, prema sastavu prisutnih (Primorac, u: Primorac, Marjanović 2015: 72).

³⁰ Ovde treba dodati da se i silabična melodijska linija silaznog pokreta pripevnog refrena (*I oko, i čelo...*) koji postoji u mnogim *počasnicama* beleženim od polovine 19. veka na dalje (pa i u De Sarnovoj zbirci, pr. 3); može takođe smatrati određenim melodijskim modelom (Kučać 1881: pr. 1286, str. 75, 76; Marjanović Krstić 1998: Lepetane, pr. 162; Morinj, pr. 164 itd).

³¹ Misli se na zapis *dobre molitve Svi časi dobri, ovi najbolji* i na zapis jedne od *počasnica*, *O, ti suče sudbeni*, posvećene sudiji (Primorac, Marjanović 2015: pr. 119, 121) a upravo zbog postojanja navedenih varijanata, i prvi i drugi peraški melodijski model su za potrebe ovog rada oblikovani kao kombinacija De Sarnovih i Kubinih zapisa.

³² De Sarnu svakako nije lako bilo da zapiše pesme ispevane ovim modelom (pr. 14), o čemu najbolje svedoči njegova opaska ispod zapisa: nisu svi Peraštani na isti način izvodili melodiju ovog modela, već je to pevanje bilo kod *nekih i s neznatnim promjenama* (De Sarno 1896: str. 24).

³³ V. u: Primorac, Marjanović 2015: pr. 123.

³⁴ V. u: Primorac, Marjanović 2015: pr. 85, str. 201, 202.

³⁵ Prema istraživanjima Jakše Primorca, princip melizmatičnog pevanja je deo tradicije i nekih drugih primorskih sredina, zabeležen u pevanju žena, koje su ovakvo osmišljenom melodijom izvodile pripovedne pesme (Primorac, u: Primorac, Marjanović 2015: 156), a da je i u Perastu to takođe bio deo tradicije poveren ženama ukazuju Kubini zapisi već navedenih dvaju pesama iz 1907. godine (*Rano rani Đurđevica Jela i Jabuka se vjetru moli*) (Primorac, Marjanović 2015: pr. 85, 123).

³⁶ U prilog tome, po De Sarnu, idu i osobine melodije đurđevdanske pesme *Rano rani Đurđevica Jela* (pr. 14) koja je takođe melizmatična, užeg tonskog niza (kvintnog), a i po svojim drugim osobinama veoma stara. Ova je pesma jednodelnog oblika, a to je u mnogim obrednim, pa i u đurđevdanskim pesmama drugih područja „gotovo zakonomerno obeležje žanra ovih pesama“ (Zakić 2011: 73). Melodiju sličnih osobina je, zatim, ponovo u đurđevdanskoj pesmi *Na dobro mi Đurđev danak dođe* zabeležio i Kuba u Perastu (Marjanović, u: Primorac, Marjanović 2015: pr. 85 i 123, str. 202), tako da sve navedeno ide u prilog ne samo starosti ove pesme, već predstavlja i svedočanstvo o delu nekadašnje peraške tradicije.

³⁷ Preuzeto sa [S. n. a.] Images for Perast stare slike.

³⁸ O obrednom poreklu poetskog teksta đurđevdanske pesme, kao i o đurđevdanskom običaju u Perastu, će biti više reči i u delu ove *Lirice* posvećenom konkretno pesmi *Rano rani Đurđevica Jela* (pr. 14).

³⁹ Po navedenom modelu Dubrovčani izvode pesmu *Majka Maru preko mora zvala* (Kuba 1890, 1892: pr. 34) itd.

⁴⁰ V. u: Primorac, Marjanović 2015: pr. 109, 110.

⁴¹ V. u: Lazarević 1953: pr. 8; Vasiljević 1965: 214.

⁴² Sudeći po zapisu Ludvika Kube koji ovu đurđevdansku pesmu izvedenu po *Allegro* modelu označava *poskočicom* (Primorac, Marjanović 2015: pr. 124), moguće je da je i *Moderato* model služio za pratnju igre označene u Boki kao *protezavica*, koja prethodi *poskočici* (Ilijin 1953: 247), pa je upravo tako moglo u Perastu biti i igrano uz De Sarnov zapis pesme *Uzrasla je...* (pr. 2).

⁴³ Ovde je potrebno napomenuti da se, poređenjem melodijske linije De Sarnovog zapisa sa Kubinim

zapisom đurđevdanske pesme (obe ispevane istim *Allegro* modelom), stiče utisak da je De Sarno publikovao deonicu najvišeg glasa (prvog soprana ili prvog tenora), koji često u višeglasnom dalmatinskom i bokeljskom pevanju donosi melodiju za tercu iznad vodeće, glavne melodije (up. De Sarno 1896: pr. 2, takove 17 i 18 sa Primorac, Marjanović 2015: pr. 124, taktovi 5 i 6), nagovestivši da je u Perastu pevano i homofono višeglasno. S tim u vezi je potrebno još i istaći da De Sarno ne daje neki konkretni podatak o osobinama evnetualnog peraškog skupnog pevanja, već svoju zbirku namenjuje jednoglasnom pevanju praćenog svirkom klavira. Da Bokelji u tom periodu pevaju tradicionalno jednoglasno ali i višeglasno najbolje svedoči rukopis Ludvika Kube (Primorac, Marjanović 2015: 98–104, 207–222). On u u Perastu melografiše pojedinačno pevanje dvaju Peraštanki, Kate Niković i Katine Burović, tadašnjeg peraškog župnika iz Kotora don Antona Rossija (pa Kuba uz zapise njegovog pevanja naznačava Kotor-Perast) i tivatskog muzičara (najverovatnije Antuna) Žeželića (premda nije poznato na koji je način Žeželić povezan za peraškim pesmama) (Primorac, u: Primorac, Marjanović 2015: 104, 105). Bez podataka o tome ko je i kako konkretno pevao De Sarno u Perastu, kao i bez podataka o razlozima zašto u Perastu i Kuba ne okuplja više meštana (niti izgleda „spaja“ Kate i Katinu, da zajedno pevaju), razmatranje eventualnog višeglasnog pevanja u ovom bokeljskom mestu za sada mora da se zaustavi.

⁴⁴ *Allegro* model se prepoznaje u zapisima mnogih varijanata presme *Uzrasla je ...*, na primer, iz dubrovačkog područja (*Izišla je zelena neranča*, Klapa Lindo 2012 [1987]; Klapa Lindo 2006: 17), kao i u varijanti đurđevdanskog poetskog teksta *Rano rani Đurđevica Jela* iz Kotora, koju Jovanu Miloševiću najverovatnije izvodi kompozitor i dirigent Tripo Tomas (1885–1975) (Milošević 2000: pr. 123) itd. Takođe se ovaj model, prema zapisima s početka 20. veka, vezuje i za druge poetske tekstove (*Mesečina svu nedelju dana* na primer) u delovima Vojvodine i/ili Slavonije (Đorđević 1926: str. 160) itd.

⁴⁵ O poreklu naziva Fašinada, kao i o fašinadama drugih bokeškim mesta nastalih u doba Mletaka v: u: Lipovac Radulović 1981: 82, 82; Ćoralić 2000: 222; [S. n. a.] Perast.

⁴⁶ Prema rečima profesorke književnosti i arhivistkinje, Peraštanke Tine Braić Ugrinić (Braić Ugrinić 2016).

⁴⁷ Preuzeto sa [S. n. a.] Images for Perast stare slike.

⁴⁸ Iako se molbe za zdravlje, napredak i zaštitu upućuju Gospi, to se čini na veoma sličan način koji je uobičajen u nekadašnjim obredima. Fašinada je sasvim prilagođena i primerena životu na primorju, ali se u njoj postavljeni cilj slavljenje Gospe zaštitnice i održavanje ostrva na kojoj joj je svetište čini radnjama koje podsećaju na one stare, ritualne, prehrišćanske (više o postanku ostrva, kao i legendi koja taj nastanak prati v. u: Butorac 1931: 92–99). Otuda, u suton procesija barki kreće prema ostrvu Gospe od Škrpjela (na kojem je istoimena crkva sagrađena sredinom 15. veka). Prvo se Perast ophodi barkama od jednog kraja do drugog (jer se ne može potpuno zaokružiti s mora), potom se obilazi i sam školj na kojem je Gospina crkva. Na taj način učesnici Fašinate mogu imati ulogu i zaštitnika grada i svoga školja ili pak posrednika između zaštitnika, u ovom kontekstu Gospe i svih ostalih meštana (u prvoj barci su sveštenik, najugledniji meštani i pevači). Tokom ophoda, barke su povezane konopima, pre svega iz praktičnih razloga, jer se i dalje pokreću veslima, ali i radi simbolične povezanosti svih Peraštana. Na prednjim delovima njihovih barki su veće zelene jablanove grane. Iako je kićenje barki zelenilom uvedeno u novije vreme (Lipovac Radulović 1981: 82), taj postupak se može povezati sa načinom razmišljanja iz dalje prošlosti, po kojima će snaga i moć zelenila, koje ovde ima sakralni značaj (u mnogim obredima zelenilo kao atribut učesnika, najčešće simboliše život biljaka, plodnost besmrtnost) (Plotnikova 2001: 158) preći na sve Peraštane, a takođe, pojačati snagu moći njihove Gospe, zaštitnice grada. Cilj učesnika Fašinate jeste potapanje kamenja kojeg donose do školja kao simboličnu predstavu nastanka ovog ostrva. Međutim, to je istovremeno ne samo održavanje i čuvanje jednog od najvažnijeg školja, već je u jednom nešto skrivenijem kontekstu moguće protumačiti kao kamen - uzdarje Gospi od Škrpjela, kao simbol nečeg večnog, svega onog zapravo šta Perast za svoje meštane znači (v. o Fašinadi u: Vukmanović 1958b: 339, 340; v. o značaju ophoda i ritualnih radnji u narodnoj mitologiji u: Vinogradova 2001: 390–392).

⁴⁹ Da su ove dve pesme u konitnuitetu izvođene tokom Fašinate od 1957. godine naovamo dokumentuje i Jovan Vukmanović (Vukmanović 1958b: 339, 340).

⁵⁰ Videti više o peraškoj Fašinadi u: Lipovac Radulović 1981: 82, 83.

⁵¹ Preuzeto sa [S. n. a.] Images for Perast stare slike.

najljevi tiću, Karadžić 1969: pr. 433, str. 276 i pr. 434 str. 277). Karadžić, naime, pevanje jednog dela primorja obuhvata nazivom *gornje primorje*, podrazumevajući pod time pevanje iz Paštovića, Pobora i Maina, a takođe i pevanje Rišnjanina Vuka Vrčevića, koji je u doba njegovog boravka, radio u Budvi (Karadžić 1969: 20). Da je ova pesma tada bila deo paštrovske tradicije najbolje ukazuju njene kasnije zabeležene varijante (Vasiljević 1965: pr. 354; Marjanović 2013: 754, 781).

⁹³ Iako se u De Sarnovoj verziji najverovatnije javlja manja štamparska omaška (piše *od bolje*, a trebalo bi *od volje*), njegov je tekst veoma dragocen jer pojašnjava Vukovu nedoumicu vezanu za značenje poslednjeg melostih *Ma kad mi svrne, ni vjetar s gore* – zahvaljujući De Sarnu, saznaje se da junak plahe naravi: *A kad mu sune, ni vjetru s gore*.

⁹⁴ Ovo je jedna od veoma čestih *počasnica* na bokeljskim svadbama, koju, prema kapetanu Kamenaroviću u Dobroti nazivaju *pirnicom* (Kulišić 1953: 203). Reč je o pesmi koja se uz različite melodije peva u Boki Kotorskoj, delovima Crnogorskog primorja, Konavlima, delovima Hercegovine (Gornja Lastva, u: Marjanović 2002: pr. 3; Grbalj, Maine, Paštovići, u: Marjanović 2013a: pr. 91–93, 189, 391, 745; Konavli, u: Vukmanović 1980: 238; Hercegovina, u: Simić 1965: 255) itd.

⁹⁵ V. u Primorac, u: Primorac, Marjanović 2015: 49–61.

⁹⁶ V. u Primorac, u: Primorac Marjanović 2015: 72, 73.

⁹⁷ O svojevremenoj popularnosti ove pesme svedoče njene varijante u raznim krajevima, poput onih poetskotekstualnih iz raznih krajeva (nije precizirano odakle, Karadžić 1969: pr. 592, str. 359, 360), iz Dalmacije (Kuba 1890, 1892: pr. 245) ili iz šireg područja (s. a] Mladenović) itd.

⁹⁸ Istraživanja pokazuju da su pesme ljubavne sadržine najverovatnije nastale iz ljudske želje da se obezbedi kontinuitet života potencirajući temu plodnosti, dobivši vremenom, najčešće u sklopu prolećnih obreda i erotični karakter (Pešić 1992a: 423). Neke od njih i dalje ostaju vezane za obred, iako im se poetskim tekstom opeva ljubav (Golemović 1997: 23–55). Postepeno pesme ljubavne sadržine svoje „mesto“ nalaze tokom raznih okupljanja, poput jesenjih posela (Golemović 2006: 147, 153), odnosno u periodu godine kada više nema potrebe za obredima. Da je reč o starijoj formi iskazivanja svedoče i *počasnice* koje beleži Vuk Karadžić upravo u Perastu. Među njima takođe ima onih sa ljubavnim motivima, pa se tako neoženjenom mladiću jasno stavlja do znanja kako treba da ljubi devojk (Karadžić 1969: pr. 143, str. 97), *počasnicom* se čak u šaljivoj formi zamera onom koji ne želi da napija u čast prisutnih (Karadžić 1969: pr. 149, str. 99) ili se, ponovo u šali nazdravlja žabi, a zapravo nekom od meštana koji se ponosi, piše Vuk, „mислеći da je nešto veliko, a upravo nije ništa“ (Karadžić 1969: pr. 148, str. 98). Otuda je i pesma *Djevojčica rijeku gazi noge joj se bijele*, bez obzira na njeno nejasno poreklo, vremenom zauzela značajno mesto u peraškoj tradiciji

⁹⁹ Prema dostupnim izvorima, na ovu pretpostavku upućuju varijante koje su kasnije zabeležene. Takođe, u ovim varijantama nije više opevan junak, već *golobrčić*, zapravo tek stasao mladić. Videti varijante iz Gornjeg Stoliva, prema pevanju Matije Mata Vujovića (1884–1980), u: Lazarević 1953: pr. 3; iz Bijele/Morinja (*Oj, sokoliću, najlješpši tiću* pr. 4/5, Vasiljević 1965: pr. 265(a); iz Risna (Marjanović 2002: pr. 94) itd.

¹⁰⁰ Bokeljke starijeg sloja se životom na primorju na jedan prefinjen način šire granicu načela razmišljanja i ophođenja u današnjem smislu shvaćenog patrijarhalnog vaspitanja (uticaj Mletačke republike): „nekada je postojala razlika u 'opuštenosti' u oblačenju i ponašanju npr. Peraštanki, Kotoranki i Dobročanki, pa su se Dobročanke iz visokog staleža najslobodnije ponašale i oblačile, zatim slijede Peraštanke, pa tek onda Kotoranke“ (Bračić Ugrinić 2016).

¹⁰¹ Zahvaljujući De Sarnovoj zbirci, ovde se junak može shvatiti upravo kao božanstvo, jer ima *klobuk* (šešir), koji se poput drugih oblika kapa poima kao ishodište natprirodnih moći (Zečević 1979: 141). Boja mladoženjinog *klobuka* ukazuje takođe na navedeno, jer je bela, poput brade onog znamenitog svata iz prve *počasnice* *Sijeda brada ...*, a sve to kako bi opevani svatovi (očigledno gosti iz drugog sveta) doneli mladencima željenu plodnost (Radenković 1996: 260–264, 281–286).

¹⁰² Varijante poetskog teksta se javljaju kao deo tradicije Stare Podgorice (Vasiljević 1965: pr. 52, Četković 2002: pr. 11) ali i Risna (Marjanović Krstić 1998: pr. 24).

¹⁰³ Podaci dobijeni prema: Kovačević 2015; Bračić Ugrinić 2016. Više o pevanju tokom Fašinade na: Maroš 2011.

¹⁰⁴ V. u: Marjanović 2013a: 69.

¹⁰⁵ Poetski tekst ove pesme De Sarno, prema svojim nahodenjima, a na svojevrstan način „lomi“ taktovnom trodelnom podelom koja započinje predaktom, iako je jasno da bi logičnije bio razmešten u taktovima bez predakta.

¹⁰⁶ V. o tome u: Kuhač 1878: pr. 629, str. 179; Primorac, u: Primorac, Marjanović 2015: str. 150, 152, 165 itd.

¹⁰⁷ Ova je pesme osmišljena u rimovanim katrenima, jednim od manje zastupljenih načina izlaganja u usmenoj, a češćih u pisanoj književnosti (Ružić 1992: 344), tako da se, usled nepostojanja adekvatnih podataka, može pretpostaviti da je nastala međusobnim prožimanjem usmene i pisane književnost.

¹⁰⁸ U De Sarnovoj zbirci dolazi do greške najverovatnije u prepisivanju, ali i zbog postojanja nekoliko varijanata u narodu, pa je u notnom zapisu poslednji stih strofe *Kada me ti mrziš*, umesto melostiha *Daleko od tebe* kako je publikovano ispod notnog zapisa (De Sarno 1896: str. 14).

¹⁰⁹ Varijante ove pesme, na primer, Kuhač notno beleži i u nekim kontinentalnim krajevima (Slavoniji, Kuhač 1878: pr. 627–632, str. 178–181), ali iako je u tim zapisima drugačija melodija, njena šestosminska taktovna ipak ide u prilog pretpostavci da je reč o tradiciji potekloj na primorju, a primenjivanoj i u kontinentalnim područjima (Primorac, u: Primorac, Marjanović 2015: str. 150, 152, 165).

¹¹⁰ Kod De Sarna je ta linija razigrana, bez naglih skokova, a u kadencionom delu svakog melostiha još i ukrašena onako kako je to često i pesmama primoraca. Postupnost kretanja melodijske linije je jedino prekinuta u momentu ispoljavanja najvećeg bola, na početku fraze poslednjeg melostiha, skokom za sazvuč kvarte naviše, koji se odmah nadoknađuje postupnim silaznim pokretom (pr. 6, takt broj 9).

¹¹¹ Videti zapis iz Cavtata u: Kuba: 1890, 1892: pr. 40.

¹¹² Tzv. kalendarska vatra, kao ritualna forma ima poreklo u starim narodnim verovanjima svih Slovena. Vatra „poseduje“ lustrativnu moć jer čisti, konkretno u opisanom običaju one koji je preskaču, kako bi se iznova izrodilo sve novo, mlado i plodno. Vatra ima i apotropejsku moć; kojom se okupljeni štite od svega zlog. Prema nekim verovanjima, takođe iz želje za plodnošću, vatra se poredi i sa ljubavnim požarom, pa je u pesmama mnogih drugih krajeva koje se izvode oko vatre uočena upravo ljubavno-bračna tematika (Toporkov 2001: 64, 65; Agapkina 2001: 65–68). Peraške obredne vatre se pored navedenog, mogu povezati sa invadnjanskim vatrama; u okviru proslave Svetog Ivana, kojeg je poštovalo katoličko bokeljsko stanovništvo starijeg sloja: na primer, tokom prve polovine 20. veka u Gornjoj Lastvi su meštani preskakali ivanjanske vatre po guvnima, pevajući posebnu prigodnu pesmu (Marjanović 2013: str. 149). Reč je, inače, o tradiciji zabeleženoj i na mnogo širem području, pogotovo u Hrvatskoj (Gavazzi 1988: 109, 110).

¹¹³ V. u: Vukmanović 1960a: 211.

¹¹⁴ Varijante pesme *Na levoj strani kraj srca* su najčešće deo tradicije zapadnoevropskog kulturnog prostora kontinentalnih krajeva. Kako navodi Jakša Primorac, ova pesma je tokom 19. veka zabeležena u Slavoniji (Kuhač 1878: pr. 158, str. 126, 127), a potom u mnogim drugim krajevima (Primorac, u: Primorac, Marjanović 2015: str. 167; s.a.] Trandafilović; Narakord 1996 itd). Takođe, u prilog već navedenoj peraško-perojskoj „vezi“ ide i zapis prepoznatljive varijante ove pesme nastao u Peroju (Vasiljević 1965: pr. 541).

¹¹⁵ V. O tome u: Skerlić 1967: 197, 332.

¹¹⁶ Subotićeva pesma je uz različite melodije zabeležena u mnogim kontinentalnim krajevima kao što su: Slavonija, Srbija (Kuhač 1878: pr. 309 i 310); uz oznaku da je *narodna* (Jilek 1894: pr. 19, str. 19); Sjenica (Vasiljević 1953: pr. 343); Peštarsko-sjениčka visoravan (Vukosavljević, Vasić, Bjeladinović 1984: pr. 198); bez oznake kraja u kojem je zabeležena (S. n. a.] Dušanka Labor) itd. Osim u Perastu, ova je pesma zabeležena u Morinju (Milinović 1974: 58), a i kao deo paštrovske prakse (Marjanović 2013a: pr. 779) u kojoj se takođe izvodi pomoću jednog od veoma zastupljenih paštrovskih melodijskih modela. Da pesma *Ljubio se bijeli golub sa golubicom* „privlači“ melodijske modele svedoči i podatak da je u istarskom selu Peroj pevana na melodiju poznate *budnice* iz ilirskog preporoda *Još Hrvatska nij` propala*, koju kao autori potpisuju Ljudevit Gaj i Ferdo Livadić (Vasiljević 1965: pr. 542; Marjanović 2013b: 234). Tako tekstualna varijanta navedene pesme *Ljubio se bijeli golub sa golubicom* ukazuje na mogućnost da su njen poetski tekst nekadašnji peraški hajduci doneli u Peroj, a kao deo tradicije koja je negovana u 17. veku (u doba njihove selidbe iz Perasta u Peroj).

¹¹⁷ Godine 1907. momci sa Mula pevaju Kubi upravo ovim modelom i pesmu *Kad sunce za`odaše* (Primorac, Marjanović 2015: pr. 47), ispod koje sam Kuba napominje da se tako prema De Sarnu peva i tekst pesme *Ljubio se bijeli golub*, što sve jasno pokazuje koliko je Kuba ne samo bio dobar melograf i muzičar, već i koliko

Literatura

- Агапкина, Татьяна Алексеевна. Вагра (2) (обредна). *Словенска митологија*, енциклопедијски речник. Београд: Zepther book world, 65–68.
- Ајдачић, Дејан. 2007. Чудесно дрво у народним песмама балканских Slovena. *Projekat Rastko. Biblioteka srpske kulture*. <http://www.rastko.rs/rastko/delo/10043> [приступљено 10. марта 2011].
- Антовић, Ивана. 2007. Опера „Балканска царица“ Дионизија де Сарна Сан Ђорђа настала у Котору 1890. године. *Зборник радова*, бр. 27. 291–304.
- Barbalić, Fran. 1933. *Peroj, srpsko selo u Istri: bilješke i uspomene*. Zagreb: Zaklada tiskare Narodnih novina.
- Bersa, Vladoje. 1944. *Zbirka narodnih popievaka (iz Dalmacije)*. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti.
- Bonifačić–Rožin, Nikola. 1965–65. Svadbena dramatika u Dubrovačkom primorju. *Narodna umjetnost*, br. 3, sv. 1. Zagreb: 39–73.
- Bonifačić, Ruža. 1988. Tar'ankanje na otoku Krku. *Zbornik radova 35. kongresa Saveza udruženja folklorista Jugoslavije u Rožaju 1988 godine*. Titograd: Savez udruženja folklorista Jugoslavije, 357–365.
- Bošković–Stulli, Maja. 2004. Бугарштите. *Narodna umjetnost* 41/2. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku: 9–51.
- Braić Ugrinić, Tina. 2016. Imeil poslat Zlati Marjanović, 14. april.
- Butorac, Pavao. 2011 [uglavnom pisano između dva svjetska rata]. *Kulturna povjest grada Perasta*. Zagreb: Durieux.
- Виноградова, Људмила, Николаевна. 2001. *Словенска митологија*, енциклопедијски речник. Београд: Zepther book world, 390–392.
- Vlahović, Vukašin. 1994. *Folklor kao ishodište umjetničkog stvaralaštva u crnogorskoj muzici*. Nikšić: Unireks.
- Вукасовић, Мирјана. 2014. Карневалске свечаности као дио перашке традиције. *Бока 34, зборник радова из науке, културе и умјетности*. Херцег–Нови: Градска библиотека и читаоница Херцег–Нови, 263–269.
- Вукићевић–Закић, Мирјана. 2006. Шта и како значе песме уз обредно љуљање. *Историја и мистерија музике, у част Роксанде Пејовић*. Београд: Факултет музичке уметности, 483–490.
- Вукмановић, Јован. 1958а. Свадба у Перасту. *Гласник етнографског института у Београду*, књ. 7. Београд: Српска академија наука и уметности, 141–151.
- Вукмановић, Јован. 1958б. Фашинада. *Гласник етнографског музеја у Београду*, књ. 21. Београд: Етнографски музеј, 339, 340.
- Вукмановић, Јован. 1960а. Крсно име у Перасту. *Гласник етнографског музеја у Београду*, књ. 22–23. Београд: Етнографски музеј, 209–216.
- Вукмановић, Јован. 1960б. *Паитровићи, антропогеографско–етнолошка испитивања*. Цетиње: [s. n.].
- Vukmanović, Jovan. 1962. Božićni običaji u Boki Kotorskoj. *Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena*, knj. 40. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 491–503. -- http://www.rastko.rs/rastkobo/ljudi/jvukmanovicbozic_1.html [приступљено 18. октобра 2015].
- Вукмановић, Јован. 1980. *Конавли. Антропогеографска и етнолошка испитивања*. Београд: Српска академија наука и уметности.
- Gavazzi, Milovan. 1988. *Godina dana hrvatskih narodnih običaja*. Zagreb: Kulturno–prosvjetni sabor Hrvatske.
- Golemović, Dimitrije O. 1997. Srpsko narodno pevanje u razvojnom procesu: od obredne do ljubavne lirike. *Etnomuzikološki ogleđi*. Beograd: Biblioteka XX vek, 23–55.
- Grgurević, Tomislav. *Tajne bokeljskog ostrva Sveti Đorđe. s. a.]*. http://www.montenegrina.net/pages/pages1/istorija/duklja/tajne_bokeljskog_ostrva_sveti_djordje_tomislav_grgurevic.html [приступљено 25. октобра 2015].
- Deželić, Gjurо Stjepan. 1865. *Pjesmarica ili sbirka rado pjevanih pjesama*. Zagreb: Naklada i tisak Dragutina Albrechta, br. 585, 718–719.
- Dušanka Labor – Ljubio se beli golub sa golubicom. s. a.]. *Muzička šarenica*. <https://www.youtube.com/watch?v=gIBZCdPwXZs> [приступљено 25. октобра 2015].

